

KULCZYK
FOUNDATION

EDYCJA 4

EFEKT DOMINA

E D U K A C J A

Materiały dla nauczycieli

10–15 lat

WOLNOŚĆ DO BYCIA SOBĄ

Czy potrafimy odróżnić co jest naprawdę „nasze”, a co narzucone przez otoczenie lub przyjęte przez nas pod jego wpływem? Jak możemy wyrazić siebie? Co nam może dać bycie sobą? Takie pytania szczególnie często zadają sobie młodzi ludzie, gdyż ich potrzeba samookreślenia jest bardzo silna. Dlatego tematem materiałów edukacyjnych skierowanych do grupy wiekowej 10–15 lat jest WOLNOŚĆ, z naciskiem na WOLNOŚĆ DO BYCIA SOBĄ. Ta wyjątkowa wartość wiąże się z poszukiwaniem i zrozumieniem, co tak naprawdę jest dla nas ważne, z czym się zgadzamy, co na dany temat myślimy i w jaki sposób to wyrażamy.

Zaproponowane przez nas scenariusze dotyczą czynników, które wzmacniają lub ograniczają wolność człowieka, oraz sposobów realizowania tej wolności. Przedstawione w materiałach historie to autentyczne opowieści, które przywiozłam z moich spotkań z wyjątkowymi ludźmi na całym świecie. Prezentują różne oblicza wolności i sposoby na walkę o nią. Począwszy od dosłownego pragnienia bycia wolnym, przez dążenie do ekonomicznej niezależności, po wielką potrzebą realizacji swoich pomysłów i autoekspresji oraz rozwijania talentów.

Głównym celem zajęć jest rozwijanie umiejętności niezbędnych do tworzenia własnej podmiotowości (*empowerment*) i kształtowania postawy proaktywnej.

Wsparcie młodego człowieka w budowaniu własnej autonomii i autentyczności poprzez rozwijanie umiejętności krytycznego i samodzielnego myślenia, zwiększanie świadomości podstawowych praw człowieka czy rozwijanie ekspresji, to odpowiedzialne zadanie, które stoi przed nauczycielami. Mam nadzieję, że dzięki opowieściom z egzotycznych rejonów: Ghany, Sumbi, Kenii, Lesotho, Wenezueli, Nepalu, Namibii i Peru, edukacja do wolności będzie dla Was i Waszych uczniów wyjątkową podróżą do wolności wyrażanej przez ludzi z całego świata, ale także bezcenną wyprawą w głąb siebie.

Dominika Kulczyk
Prezes zarządu
Kulczyk Foundation

WSPÓLNIE STWÓRZMY WACHLARZ WOLNOŚCI

„Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw”.

Art. 1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka

Wolność jest dla człowieka wartością, jest jego prawem, przywilejem i obowiązkiem. W indywidualnej hierarchii sytuujemy ją wysoko, na górnych piętrach drabiny. Umieszczamy ją wśród innych wartości, innych spraw wartych starania, podejmowania wysiłku, ponoszenia wyrzeczeń. Prawo człowieka do wolności jest zapisane w najważniejszych światowych, europejskich i krajowych dokumentach. Tego prawa jednostek i grup nikomu, w żadnych okolicznościach nie wolno naruszać. Korzystanie z prawa do wolności wymaga jednak znajomości podstawowych norm prawnych oraz wiedzy i umiejętności bycia wolnym człowiekiem. Przywilej to szczególne uprawnienie każdej niepowtarzalnej i wyjątkowej jednostki ludzkiej do korzystania z prawa do osobistej wolności. Obowiązek zaś wyraża się w takim myśleniu i postępowaniu, aby chronić własne prawo do wolności i prawo innych ludzi do bycia istotami niezależnymi, samorządnymi i niezależnie myślącymi.

Wolność to wachlarz złożony z wartości, praw, przywilejów i obowiązków. Ma swoje granice. Jego skrzydła wypełniają elementy niezbędne do godnego, wartościowego i spełnionego życia. Z tego wachlarza powinniśmy korzystać dla własnego dobra, żeby móc szczęśliwie żyć z innymi ludźmi, wśród ludzi i dla innych ludzi. Aby było to możliwe, każdy człowiek powinien mieć świadomość, jakie bogactwo znaczeń, możliwości, praw, przywilejów i obowiązków kryją poszczególne skrzydła wachlarza wolności. Na razie ten wachlarz jest złożony, zamknięty. I to od nas zależy, czy zdecydujemy się go rozłożyć, poznać kolejne elementy, dostrzec ich rolę w naszym życiu, zastanowić się nad ich znaczeniem. Do wspólnego odśłaniania skrzydeł wachlarza i poznawania tego, co kryje, zapraszamy uczniów i nauczycieli, zachęcając do realizacji scenariuszy zajęć inspirowanych 6. sezonem serialu dokumentalnego „Efekt Domina”. Wachlarz wolności jest bogaty, różnorodny, wielobarwny. Każda lekcja jest zaproszeniem do odśłaniania kolejnych elementów wolności: szacunku, zdrowia, krytycznego, logicznego myślenia, prawa do marzeń i celów, niezależności finansowej, możliwości samorozwoju, realizowania wewnętrznego potencjału, sprawczości, samodzielności i przedsiębiorczości. To niezbędne, ale nie wszystkie elementy, by każdy człowiek mógł realizować własne prawo do wolności. Mówiąc o wolności, zapraszamy też do namysłu nad jej granicami i ograniczeniami. To dwa odrębne pojęcia. Ważne jest jednak, by zdawać sobie sprawę, że granice mojej wolności są tam, gdzie zaczyna się prawo do wolności drugiego człowieka. Ograniczenia wewnętrzne i zewnętrzne zaś mogą próbować pokonać, mam prawo do tego, by się z nimi mierzyć.

Do poznawanie różnych przestrzeni wolności zachęcamy zarówno uczniów, jak i nauczycieli. To Państwo – nauczyciele – jesteście dla młodych ludzi osobami, na które z uwagą spoglądają, słuchają ich opinii i oceniają (nieraz krytycznie) ich zachowania i postawy. To, w jaki sposób realizujecie własną przestrzeń wolności, może być źródłem motywacji dla uczniów, by poszerzać przestrzeń własnej wolności i własnego prawa do wolności.

Prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Stopka redakcyjna

Koncepcja:

Agata Nowak, Anna Samsel
(Kulczyk Foundation)

Autorka informacji dla rodziców
i opiekunów: Kamila Becker

Nadzór merytoryczny:

prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak

Konsultacje:

dr Anna Basińska, Kamila Becker

Fotografie: Tatiana Jachyra, Michał Przedlacki

Realizacja serialu „Efekt Domina”: TVN S.A.

Montaż i przygotowanie fragmentów filmów:

Ginger Dog Film

Nadzór redakcyjny:

zespół Działu Edukacji Kulczyk Foundation

Redakcja i korekta: Monika Szewczyk–VivaLibri

Projekt, skład i opracowanie graficzne:

UVMW Design Studio

Wydawca: Kulczyk Foundation

Warszawa, wrzesień 2019

ISBN 978-83-952018-6-8

Scenariusze powstały na podstawie 6. sezonu
filmu dokumentalnego „Efekt Domina”.

Zespół Kulczyk Foundation

Zespół Kulczyk Foundation

Dominika Kulczyk

Marta Schmude

Karolina Dusio

Anna Frankowska

Anna Gajewska

Michał Grobelny

Katarzyna Jankowiak

Zofia Jankowska

Beata Kopyt

Dorota Kuszyńska

Małgorzata Lewandowska

Dominika Majchrzak

Mateusz Roszak

Anna Samsel

Wioletta Szafryna

Agnieszka Szewczyk

Paweł Szymkowiak

Marta Tomaszewska

Patronat honorowy

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Patronat merytoryczny

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Wydział Studiów Edukacyjnych

O zeszytach

Zeszyt „Efekt Domina. Materiały dla nauczycieli” pt. „Wspólnie stwórzmy wachlarz wolności”, zawiera 8 scenariuszy, które powstały na podstawie serialu dokumentalnego „Efekt Domina” (sezon 6). Odcinki realizowane są w różnych krajach i ukazują występujący tam problem oraz wspieraną przez Kulczyk Foundation lokalną organizację, która pomaga w jego rozwiązaniu.

Każdy odcinek prezentuje uniwersalne, przekładalne na nasze realia zagadnienia, dzięki czemu są one zrozumiałe dla uczniów w Polsce. Tegoroczne materiały dotyczą ważnego dla rozwoju dziecka zagadnienia – wolności, szczególnie wolności do bycia sobą.

Scenariusze dotyczą różnych czynników, które mogą oddziaływać na nasze poczucie wolności, i skłaniają do analizy, w jaki sposób wpływają one na naszą wolność, zwiększając lub ograniczając jej zakres. Pozwala to uczniom zrozumieć mechanizm i poziom tej zależności w odniesieniu do własnych doświadczeń. W tak zdefiniowanym procesie pomoc młodzieży ma [karta pracy – wachlarz](#) – którego każde skrzydełko odpowiada kolejnemu omawianemu czynnikowi. Uczeń po każdym zajęciu może na swoim wachlarzu zaznaczyć, w jakim stopniu dany czynnik wpływa na jego poczucie wolności.

Scenariusze nie tylko mówią o wolności, ale również są skonstruowane w taki sposób, aby jak najwięcej tej wolności zapewnić zarówno dzieciom, jak i Tobie nauczycielu. Możesz te materiały traktować jako inspirację do realizacji swoich pomysłów, możesz je zmieniać i dostosowywać do potrzeb edukacyjnych swoich uczniów. Zachęć ich do wyrażania własnego zdania, stawiania hipotez i myślenia, że nie trzeba orientować się „radarowo” na to, czego oczekuje w danym momencie nauczyciel.

Inspiracją do takiego podejścia była amerykańska metoda modelowania dialogów **Questioning the Author (Q_tA)**. Polega ona na stawianiu pytań otwierających (intrygujących, skłaniających do zastanowienia się; otwartych, sformułowanych w sposób bliski codziennemu doświadczeniu, bez specjalistycznych terminów) i podążających (zachęcających do rozwinięcia, ukierunkowujących dyskusję, pomagających skupić się na określonym aspekcie omawianej kwestii).

Scenariusze wzbogacone są o informacje dla rodziców i opiekunów przygotowane przez doświadczoną psychoterapeutkę rodzinną. Pakiet, który zawiera tekst „Dlaczego warto poruszyć ten temat” oraz propozycje aktywności dla rodziców i opiekunów, najlepiej przekazuj im po każdym zajęciu, dzięki czemu będą mogli włączyć się do dyskusji na omawiany w szkole temat.

Zanim zaczniesz

I SCENARIUSZE ZAJĘĆ „EFEKT DOMINA. MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI” A PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Materiały dydaktyczne „Efekt Domina. Materiały dla nauczycieli” z propozycjami scenariuszy zajęć, są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego i służą realizacji następujących celów:

- wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu;
- wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- rozwijanie kompetencji, takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;

- wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

SCENARIUSZE ZAJĘĆ A PROGRAM WYCHOWAWCZO-PROFILAKTYCZNY SZKOŁY

Scenariusze zajęć „Efekt Domina. Materiały dla nauczycieli” mogą być realizowane w ramach działalności szkoły określonej w programie wychowawczo-profilaktycznym. W praktyce pozwalają realizować zapis odnoszący się do działalności wychowawczej, który głosi, że podstawowym zadaniem szkoły jest „ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji”.

STRUKTURA LEKCJI

Wszystkie scenariusze zajęć zostały zainspirowane fragmentami serialu dokumentalnego „Efekt Domina”. Ich wspólne oglądanie ma zachęcić uczniów do refleksji nad elementami wachlarza wolności, przejawami wolności, jej granicami i ograniczeniami. Mają też skłonić do namysłu, jak każdy uczeń ma prawo i może realizować własne prawo do wolności, nie naruszając granic wolności innych ludzi.

Lekcje proponowane uczniom w wieku 10–15 lat mają stałą strukturę i składają się z następujących elementów:

1. Wprowadzenie – zwrócenie uwagi uczniów na zagadnienie, problem.
2. Rozmowa, która jest dzieleniem się z innymi własnymi przemyśleniami, spostrzeżeniami, propozycjami.
3. Zapowiedź projekcji filmu – przygotowanie uczniów do aktywnego oglądania fragmentu filmu i zwrócenia uwagi na kluczowe zagadnienia.
4. Projekcja filmu.
5. Refleksja po filmie – rozmowa służąca wymianie spostrzeżeń i przemyśleń po obejrzeniu filmu, omówienie najważniejszych zagadnień i wprowadzenie do zadań, które mają na celu przepracowania zagadnienia podjętego w reportażu.
6. Zadanie – praca indywidualna, w grupach lub z całą klasą, która ma na celu spojrzenie na zagadnienie podjęte w filmie z perspektywy bliskiej codziennemu doświadczeniu uczniów. Pozwala na przepracowanie zagadnienia, jego przeżycie i zrozumienie.
7. Rozmowa podsumowująca – jest zebraniem doświadczeń, przemyśleń i ustaleń poczynionych na lekcji w kontekście celów sformułowanych na wstępie zajęć: wiem, czuję, pomagam.
8. Zakończenie – elementem wieńczącym zajęcia jest zapełnienie skrzydła wachlarza wolności treścią nawiązującą do tematu zajęć, zgodnie z indywidualnym pomysłem ucznia.

„Efekt Domina. Materiały dla nauczycieli” zawierają 8 scenariuszy zajęć, z których każdy został przewidziany na jedną godzinę lekcyjną. Można je realizować według zaproponowanej kolejności lub w dowolny sposób modyfikować, zmieniając ich przebieg, rezygnując z pewnych elementów lub włączając dodatkowe aktywności, dostosowując od tego, jakie potrzeby i zainteresowania zgłoszą uczniowie, lub które zagadnienia nauczyciel będzie chciał rozszerzyć.

I WSKAZÓWKI PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI SCENARIUSZY „WSPÓLNIE STWÓRZMY WACHLARZ WOLNOŚCI”

1. Zapoznaj się ze scenariuszami

- Możesz je realizować w zaproponowanej przez nas kolejności lub wybrać te tematy, które z punktu widzenia Twojej wiedzy o uczniach wydają Ci się szczególnie ważne.
- Rekomendujemy jednak rozpoczęcie zajęć od scenariusza pt. „Czym jest dla mnie wolność”, zrealizowanego na podstawie odcinka „Efektu Domina” z Ghany. Scenariusz „Sprawczość jako potwierdzenie wolności” (Peru) jest kontynuacją scenariusza „Szukanie własnych rozwiązań, jako wyraz korzystania z wolności” (Namibia), zatem należy zachować ich kolejność.

2. Przygotuj się do realizacji scenariuszy

- Przed pierwszymi zajęciami wydrukuj dla każdego ucznia kartę pracy – „Wachlarz wolności”.
- Przed każdymi zajęciami obejrzyj cały odcinek „Efektu Domina” (dostępny na stronie www.kulczykfoundation.org.pl), aby zyskać szerszy obraz poruszanego tematu. Następnie zapoznaj się z fragmentami wybranymi do danego scenariusza (dostępne jako załączniki).
- Przed zajęciami poproś uczniów o niezbędne przygotowania, jeśli tego wymaga scenariusz.
- Wydrukuj karty pracy do realizowanego scenariusza.
- Zaaranżuj salę do pracy w grupach, jeśli tego wymaga scenariusz.
- Niektóre scenariusze zawierają pogłębione zadania dla starszych grup wiekowych. Znając swoją klasę, zdecyduj czy je wykorzystasz.

3. Włącz rodziców i opiekunów

- Zanim rozpoczniesz pracę z uczniami, wyślij e-mail, informacje w Librusie albo listy z informacją do ich rodziców lub opiekunów o rozpoczęciu realizacji cyklu zajęć poświęconych wolności przygotowanych przez Kulczyk Foundation. Treść możesz zredagować samodzielnie lub skorzystać z proponowanego poniżej wzoru.

*Drodzy Rodzice i Opiekunowie,
w ramach godzin wychowawczych będziemy realizować cykl zajęć „Wspólnie stwórzmy wachlarz wolności” przygotowany przez Kulczyk Foundation poświęcony tematowi wolności. To naturalne, że dzieci nieustannie badają i próbują określić granice swojej wolności, a okres dojrzewania szczególnie ten proces pogłębia. Dlatego chciałabym/chciałbym zachęcić Państwa do włączenia się do dyskusji o tej ważnej dla nas wszystkich kwestii. W tym celu, po każdym zrealizowanych zajęciach, będę przysyłać Państwu pakiet materiałów. Będzie się on składał z krótkiego, przygotowanego przez doświadczonego psychoterapeutę tekstu o tym, dlaczego warto poruszyć wspomniany temat oraz propozycji aktywności, z których możecie skorzystać. Mam nadzieję, że pomoże to Państwu w podjęciu ważnych dla Was i Waszego dziecka rozmów.*

- Po każdym zrealizowanych zajęciach wyślij rodzicom i opiekunom pakiet materiałów (gotowy do pobrania plik pdf w załącznikach do scenariusza) składający się ze wstępu **Dlaczego warto poruszyć ten temat** zamieszczonego na początku każdego scenariusza oraz propozycji aktywności zawartych w części **Informacja dla rodziców i opiekunów** kończącej każdy scenariusz.

WSKAZÓWKI DO PRACY Z KARTĄ PRACY „WACHLARZ WOLNOŚCI”

- Na pierwszych zajęciach każdy uczeń otrzymuje swoją kartę pracy – „Wachlarz wolności” – którą uzupełnia stopniowo w trakcie realizacji kolejnych scenariuszy. Na początku każdego zajęcia, rozdaj karty pracy uczniom, a po skończonych zajęciach proponujemy, aby uczniowie zostawiali swoje wachlarze w podpisanych kopertach w klasie. Pozwoli to uniknąć zagubienia lub zniszczenia karty pracy.
- Wachlarz składa się ze skrzydełek. Każde z nich odpowiada jednemu omawianemu na zajęciach czynnikowi, który wpływa na nasze poczucie wolności.
- Dodatkowe dziewiąte skrzydełko to miejsce na zaproponowanie przez Was lub ucznia własnego czynnika wpływającego na jego wolność. Nasza propozycja to dyskusja na temat: „Jak miejsce zamieszkania wpływa na naszą wolność?”.
- Każdy scenariusz kończy się autorefleksją uczniów, wtedy na wachlarzu zaznaczają poziom (w skali od 0 do 10), w jakim dany czynnik wpływa na ich poczucie wolności. Dla lepszego zobrazowania stanu emocjonalnego uczniowie mogą pokolorować zaznaczony obszar.
- Pierwsze skrzydełko (Wolność) służy spontanicznemu określeniu poziomu poczucia własnej wolności na [pierwszych zajęciach \(Ghana\)](#), a następnie oznaczeniu ewentualnej zmiany odczucia pod wpływem czynników omawianych na kolejnych zajęciach. Rekomendujemy, aby na zakończenie każdego spotkania uczniowie zaznaczali ewentualną zmianę poziomu na pierwszym skrzydełku, opisując ją datą lub kolejnym numerem. Dopiero po zakończeniu cyklu i ostatecznym ustaleniu poziomu poczucia wolności mogą zamalować go na skali.
- Po zrealizowaniu wszystkich scenariuszy powstaje indywidualny obraz poczucia wolności każdego ucznia.
- Możesz zaproponować uczniom dodatkową pracę własną z wachlarzem. Poproś, aby każdorazowo po ustaleniu poziomu danego czynnika na skrzydle wachlarza, zastanowili się, czy określony poziom im odpowiada. Jeśli nie, zachęć ich do zastanowienia się nad tym, co mogliby zrobić, aby go zmienić.

The form is a circular chart divided into 10 segments, each representing a different aspect of freedom. Each segment contains a scale from 0 to 10, with the number 0 at the center and 10 at the outer edge. The segments are labeled as follows:

- Wolność** (Freedom)
- Fizyczność** (Physicality)
- Niezależność w myśleniu** (Independence in thinking)
- Marzenia** (Dreams)
- Podejmowanie niezależnych decyzji** (Making independent decisions)
- Autoekspresja** (Self-expression)
- Tworzenie rozwiązań** (Creating solutions)
- Sprawczość** (Effectiveness)
- Two unlabeled segments at the bottom.

At the bottom of the chart, there is a dotted line indicating a starting point or a specific score.

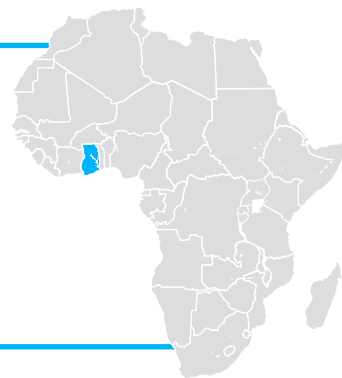
SCENARIUSZ 1

GHANA

Czym jest dla mnie wolność?

GHANA

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Ghana – niewolnicza praca dzieci

Republika Ghany to prawie 30-milionowy kraj w Afryce Zachodniej. Mimo że Ghana od 1957 roku jest niepodległym państwem, nie wszyscy jej mieszkańcy są wolni.

Znajdujące się w Ghanie jezioro Wolta to jeden z największych sztucznych zbiorników na świecie. Zostało utworzone w 1965 roku i przyczyniło się do znacznego rozwoju rybołówstwa. Na terenach położonych wokół jeziora dzieci są wykorzystywane najczęściej do pracy przy łowieniu i oprawianiu ryb. Zdarza się, że z powodu biedy rodzice sprzedają nawet czteroletnie dzieci, które są zmuszane do niewolniczej pracy po kilkanaście godzin na dobę. Ich właściciele biją je i głodzą, dają im tylko jeden posiłek dziennie. Część dzieci ginie, wykonując zadania ponad swoje siły. Szacuje się, że w niewoli w rejonie jeziora Wolta może być nawet 20 tysięcy dzieci.

Według danych International Labour Organisation (ILO) na całym świecie żyje 40 milionów niewolników, a co czwarty z nich to dziecko. Nigdy w historii niewolnicy nie byli tak tani, jak dziś. W Ghanie cena za dziecko-niewolnika to zaledwie kilkadziesiąt dolarów.

Organizacja Partners in Community Development Programme – walka z niewolnictwem dzieci

Organizacja pozarządowa Partners in Community Development Programme (PACODEP) została założona w 2003 roku przez pochodzącego z Ghany George'a Achibre Seniora i ma na celu walkę z niewolnictwem dzieci w Ghanie. Pracownicy PACODEP przeprowadzają akcje uwalniania dzieci zmuszanych do pracy nad jeziorem Wolta. Do 2019 roku organizacji udało się oswojzić już ponad 800 osób. Uratowane dzieci znajdują dom w zorganizowanej przez PACODEP Wiosce Życia (Village of Life), gdzie organizacja prowadzi szkoły dla swoich podopiecznych, zapewnia im opiekę medyczną oraz wyżywienie. W Wiosce Życia w 2019 roku mieszkało ponad 100 uwolnionych dzieci.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wspiera działania na rzecz uwalniania dzieci-niewolników zmuszanych do pracy nad jeziorem Wolta. Zgodnie z obowiązującymi przepisami pracownicy PACODEP rejestrują każde uratowane dziecko na policji. Potem przechodzi ono podstawowe badania w szpitalu. Każda sprawa zgłaszana jest do sądu. Dzięki temu PACODEP dostaje oficjalne pozwolenie na sprawowanie opieki nad dzieckiem.

W 2019 roku Kulczyk Foundation sfinansowała 20 akcji ratunkowych, a także zakup łodzi z silnikiem, która jest niezbędna do prowadzenia patroli na jeziorze Wolta. Fundacja pokrywa również roczny koszt utrzymania oraz rehabilitacji 20 uratowanych dzieci oraz przekazała środki na dokończenie pierwszego etapu budowy szkoły średniej (Senior High School) w Wiosce Życia.

Wolność – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Wolność jest wartością szczególnie ważną dla nastolatków. Gdy dorastają, często chcą być niezależne i stanowić same o sobie. Starają się to wyrazić na różne sposoby. Oczekują od dorosłych zaufania oraz dania im możliwości odnalezienia własnej tożsamości – indywidualności i odrębności.

Ten etap życia to pomost do dorosłości. Aby nastolatki mogły bezpiecznie przejść tę drogę, ważna jest współpraca rodzica i innych ważnych dorosłych. Jest to zadanie wymagające dużej dozy cierpliwości, spokojnej, obiektywnej konsekwencji oraz życzliwości i zaufania.

Tę sytuację dobrze oddaje metafora, w której dorośli są symbolizowani przez basen, w którym dzieci uczą się pływać, a woda jest wolnością, w której dzieci samodzielnie się zanurzają i odpływają od brzegu. Rodzice i inni ważni dorośli są stabilnymi ścianami, do których dzieci dopływają w każdej chwili, kiedy chcą wrócić, złapać oddech, aby potem znowu wypłynąć i trenować. Ściany muszą być stabilne, żeby wytrzymać wszystkie odejścia i powroty. Do dorosłych należy stworzenie bezpiecznej przestrzeni poprzez stawianie rozsądnych granic i konsekwentne informowanie, kiedy zasady zostały naruszone. Dorośli są też trybuną, z której dzieci usłyszą słowa wsparcia, zachęty i otuchy.

Badania wykazują, że dawanie nastolatkom już od początku etapu dorastania znacznego zakresu autonomii nie tylko poprawia ich samopoczucie i jakość relacji z rodzicami, ale przede wszystkim wpływa na rozwój ważnych kompetencji niezbędnych w samodzielnym, dorosłym życiu. Buduje w dzieciach dobrą samoocenę, zwiększa decyzyjność, poczucie wpływu na świat, empatię, uwrażliwia na potrzeby oraz emocje własne i innych.

Jest też ciemna strona wolności. Rozwój psychofizyczny nastolatka związany jest z bardzo gwałtownymi zmianami biologicznymi. Ciało rośnie, fizycznie dojrzewa, a emocje nie nadążają. Płaty czołowe mózgu, które są odpowiedzialne za racjonalne podejmowanie decyzji nie są jeszcze do końca rozwinięte, natomiast układ nagrody, który jest związany ze wsparciem emocjonalnym działań, jest w pełni ukształtowany. Powoduje to u dojrzewających młodych ludzi skłonność do zachowań nagłych, nieprzemyślanych, podejmowanych pod wpływem impulsu, presji grupy i bez zastanowienia się nad dalekoterminowymi skutkami. Oprócz płatów czołowych na zachowanie nastolatków wpływają również hormony. Za zmienne nastroje odpowiedzialne są skoki stężenia dopaminy. Pojawia się huśtawka nastrojów, a w jej efekcie nieakceptowalne zachowania, które wiążą się z konsekwencjami i koniecznością zmierzenia się z tym, co się zrobiło. Dziecko powinno dostać od dorosłego informację, dlaczego to zachowanie jest nieakceptowalne, aby następnym razem samo zdecydowało, że nie chce tego zachowania powtórzyć i uwzględniło tym samym w swoim postępowaniu inne osoby oraz ich uczucia. Nieskuteczność stosowania kar polega na tym, że powodują one, że dziecko będzie się bało bycia przytłaczanym następnym razem i z lęku a nie w wyniku własnej decyzji posłucha się dorosłego. Jednak, gdy nadarzy się okazja, znowu spróbuje zrobić to samo, tylko będzie się starało lepiej ukryć swoje zachowanie. Stanowczość, konsekwencje, ale przede wszystkim życzliwość i budowanie relacji to elementy niezbędne do stworzenia dobrych warunków do doświadczania przez dzieci świadomej wolności oraz odpowiedzialności za własne decyzje.

Czym jest dla mnie wolność?

Zagadnienia kluczowe: wolność – granice wolności, prawa człowieka

Środki dydaktyczne: film, duży arkusz papieru, wydrukowana [Konwencja o Prawach Dziecka \(załącznik nr 1, do pobrania online\)](#), zdjęcia z karty pracy (załącznik nr 2), karta pracy – „Wachlarz wolności” (dla każdego ucznia).

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że pojęcie wolność można rozumieć na wiele sposobów, oraz że istnieją granice wolności osobistej.
- **CZUJĘ:** Uczeń potrafi określić uczucia, z którymi wiąże się dla niego wolność i rozumie, że ludzie w różny sposób definiują i rozumieją wolność.
- **POMAGAM:** Uczeń wyraża gotowość do reagowania w przypadku zauważenia ograniczenia wolności własnej lub innych osób.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Mali niewolnicy” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć [Dlaczego warto poruszyć ten temat](#) oraz [Wstęp geograficzno-problemowy](#), w którym opisany został problem dzieci-niewolników w rejonie jeziora Wolta w Ghanie.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Czym jest wolność?

PRACA W PARACH, TWORZENIE MAPY MYŚLI

Wykorzystaj zdjęcia ([załącznik nr 2](#)) dołączone do scenariusza. Rozłóż je na stole lub na podłodze i poproś uczniów, aby każdy z nich wybrał to zdjęcie, które najbardziej kojarzy mu się z wolnością.

Zachęć uczniów, żeby dobrali się w pary i opowiedzieli sobie o tym, dlaczego wybrali daną fotografię.

Następnie zaproponuj, aby wspólnie cała klasa zastanowiła się, z czym się kojarzy słowo wolność. Poproś jednego z uczniów o zapisywanie podawanych skojarzeń lub symboli na tablicy, w ten sposób powstanie mapa myśli. Na jej podstawie stwórzcie wspólną definicję słowa wolność, którą potem w trakcie zajęć możecie rozwijać. Zapiszcie definicję na arkuszu papieru, który po zajęciach zawieście w widocznym miejscu w klasie.

Zwróć uwagę uczniów na to, że każdemu z nich wolność może kojarzyć się inaczej. Nie dla wszystkich również jej zakres będzie taki sam. Poproś, aby zastanowili się nad tym, co może wpływać na indywidualne postrzeganie wolności przez każdego człowieka. Porozmawiajcie o tym.

Efekt Domina. Mali niewolnicy

FILM, ROZMOWA

Powiedz uczniom, że w trakcie zajęć z cyklu „Wspólnie stwórzmy wachlarz wolności” będziecie się zastanawiali nad tym, czym jest wolność. Pomagać wam w tym będą fragmenty serialu dokumentalnego „Efekt Domina”, które pokazują historie ludzi z różnych stron świata. Teraz wspólnie obejrzyjecie kawałek odcinka z Ghany pt. „Mali niewolnicy”. Poproś uczniów, aby w trakcie seansu zastanowili się nad tym, jak w filmie została przedstawiona wolność.

Po projekcji zapytaj uczniów, jakie są ich przemyślenia, co zwróciło ich uwagę.

Pokieruj rozmową tak, aby uczniowie zauważyli zagadnienie przymusowej pracy. Powiedz, że gdy pracownicy PACODEP wprost nazwali przymusową pracę dzieci zniewoleniem, uświadomiło to rodzinie Erika, że ich działania były niezgodne z prawem.

Przypomnij, że wolność człowieka jest gwarantowana prawnie. Sytuacja dziecka jest specyficzna, bo jego wolność ma pewne ograniczenia ze względu na wiek. Poinformuj uczniów, że ich prawa są zapisane w Konwencji o Prawach Dziecka. Zachęć ich, aby po zajęciach zapoznali się z tym dokumentem – możesz rozdać im wydrukowane kopie lub mogą ją znaleźć w Internecie. Poinformuj, że jeśli po lekturze Konwencji, będą mieli pytania lub przemyślenia, to możecie o nich porozmawiać w klasie.

Kopię Konwencji zawieś w sali, aby można się było do niej odnosić podczas kolejnych zajęć o wolności.

Jakie są przestrzenie wolności?

PRACA W GRUPACH

Podziel uczniów na 4–5-osobowe grupy, które bazując na stworzonej na początku zajęć mapie myśli, opracują jedno z dwóch zagadnień:

- Jakie szanse daje nam wolność?
- Jakie wyzwania niesie ze sobą wolność?

Jeśli w klasie kilka grup będzie opracowywało ten sam problem, zaproponuj, żeby wspólnie przedyskutowały swoje ustalenia, co powinno zająć ok. 5 minut. Następnie poproś reprezentantów zespołów o przedstawienie wyników ich pracy.

Porozmawiaj z uczniami o tym, jakie szanse i jakie wyzwania wymienili. Czego jest więcej? Czy są w jakiś sposób ze sobą powiązane?

ZADANIE DLA STARSZEJ GRUPY WIEKOWEJ

Kto dba o nasze prawo do wolności?

PRACA WŁASNA, PRACA W GRUPACH, DYSKUSJA

Zadaj uczniom pytanie, jakie znają organizacje walczące o respektowanie prawa człowieka do wolności. Czy uczestniczyli kiedyś w akcjach społecznych? Jeśli uczniowie odpowiedzą twierdząco, poproś ich, aby podzielili

się swoimi doświadczeniami. Jeśli przecząco, podziel ich na 4–5-osobowe grupy i zaproponuj, żeby przypomnieli sobie lub poszukali w Internecie informacji o kampaniach społecznych dotyczących praw człowieka zainicjowanych przez różne organizacje i wybrali tę, w której działania chcieliby się zaangażować. Niech przygotują na kolejne zajęcia materiały zachęcające koleżanki i kolegów do włączeni się w działania tej właśnie organizacji. W realizacji tego zadania mogą pomóc pytania:

- Czym zajmuje się wybrana organizacja?
- Które jej działania wydają się wam szczególnie ciekawe, a które nietrafione? Uzasadnijcie swoją opinię.
- W jakie działania tej organizacji chętnie byście się włączyli? Dlaczego?

Na kolejnych zajęciach porozmawiaj z uczniami na temat tego, co przygotowali.

Tworzymy wachlarz wolności – Wolność

I PRACA INDYWIDUALNA, AUTOREFLEKSJA

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czuję się wolni? Rozdaj im [wachlarze wolności](#). Następnie zaproponuj, by określili w skali od 0–10 poziom własnej wolności i zamalowali odpowiedni kawałek skrzydła wachlarza. Poinformuj uczniów, że z wachlarza będziecie korzystali na każdej lekcji cyklu, dlatego warto, aby zadbali o czytelność nanoszonych na nim oznaczeń.

*Wolność jest prawem człowieka.
Korzystajmy z niej mądrze*

I PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Porozmawiaj z uczniami na temat tego, jak postrzegają swoją wolność, jak z niej korzystają, jakie są według nich jej słuszne lub niesłuszne ograniczenia.

Pozwól im mówić swobodnie, zadawaj pytania pogłębiające, nie ocenij.

Zwróć uwagę uczniów na to, że wolność jest prawem człowieka, które powinno nam dawać wiele możliwości, np. wyboru pracy, którą chcemy wykonywać, edukacji, ale też posiadania i wypowiedzenia własnego zdania na jakiś temat. Wiąże się jednak również z pewnymi wyzwaniem, odpowiedzialnością za swoje decyzje, czynnikami zewnętrznymi (takimi jak kwestie ekonomiczne, np. gdy brak środków uniemożliwia dalszą edukację) i wewnętrznymi (jak chociażby świadomość i umiejętność korzystania z przysługujących nam praw) ([WIEM](#)).

Powiedz uczniom, że na dzisiejszych zajęciach mieli okazję zobaczyć i poczuć, jak może wyglądać życie osób pozbawionych wolności na podstawowym poziomie ([CZUJĘ](#)).

Zwróć uwagę uczniów na to, że prawo człowieka do wolności jest łamane nie tylko w Ghanie, lecz także w Europie, dlatego ważne jest, aby wiedzieć, że są instytucje, które dbają o przestrzeganie praw człowieka (np. Rada Praw Człowieka ONZ, Europejski Trybunał Praw Człowieka) i organizacje, które zajmują tym problemem (np. Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Human Rights Watch). W Polsce to m.in. Rzecznik Praw Obywatelskich i Rzecznik Praw Dziecka. Zachęć uczniów do stworzenia listy miejsc, w których można prosić o pomoc w przypadku, gdy czyjeś prawa są łamane. Wywieście ją w miejscu dostępnym dla wszystkich uczniów, np. na stronie internetowej szkoły ([POMAGAM](#)).

I DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

W ramach godzin wychowawczych będziemy realizować cykl zajęć poświęcony tematowi wolności „Wspólnie stwórzmy wachlarz wolności” przygotowany przez Kulczyk Foundation. To naturalne, że dzieci nieustannie badają i próbują określić granice swojej wolności, a okres dojrzewania szczególnie ten proces pogłębia. Dlatego chciałabym/chciałbym zachęcić Państwa do włączenia się do dyskusji o tej ważnej dla nas wszystkich kwestii. W tym celu, po każdym zrealizowanych zajęciach, będę przysyłać Państwu pakiet materiałów złożony z przygotowanego przez doświadczoną psychoterapeutę krótkiego tekstu o tym, dlaczego warto poruszyć wspomniany temat, oraz propozycji aktywności, z których możecie skorzystać. Mam nadzieję, że pomoże to Państwu w podjęciu ważnych dla Was i Waszego dziecka rozmów.

Na pierwszych zajęciach poruszaliśmy temat: *Czym jest wolność?*

Propozycje aktywności:

- Porozmawiaj z dzieckiem o tym, czym dla Niego i dla Ciebie jest wolność. Słuchaj uważnie, nie naciskaj. Nawet jeśli przy pierwszym podejściu nie uda Wam się otwarcie porozmawiać, nie zrażaj się i spróbuj wrócić do tematu przy innej okazji.
- Opowiedz dziecku o tym, kiedy Ty jako nastolatka/nastolatek poczułaś/poczułeś się wolna/wolny. Co to była za sytuacja i jak się wtedy czułaś/czułeś?
- Omówcie ograniczenia wolności, które są dla Was trudne – u dziecka w szkole, u Ciebie w pracy.
- Porozmawiajcie o tym, czy zakres wolności w Waszych relacjach jest satysfakcjonujący. Jeśli okaże się, że nie, to zastanówcie się, czy możecie go zmienić i na jakich zasadach. Ustal z dzieckiem kilka najważniejszych zasad, które chcecie wprowadzić w domu, wyjaśnij ich cel i ustalcie konsekwencje, jakie dziecko odczuje, gdy nie będzie ich przestrzegać.
- Przypomnij sobie i opowiedz dziecku o sytuacji, w której będąc w jego wieku, poniosłaś/poniosłeś konsekwencje, które odebrałaś/odebrałeś jako sprawiedliwe i pod wpływem których postanowiłaś/postanowiłeś nie powtarzać kolejny raz złego zachowania.
- Zapytaj dziecko, jakim człowiekiem chciało by być. Postaw je przed wyzwaniem, aby miało możliwość ćwiczyć podejmowanie samodzielnie przemyślanych decyzji.

SCENARIUSZ 2

INDONEZJA

*Cechy fizyczne
a wolność jednostki*

INDONEZJA

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Indonezja – problemy wyspy Sumba

Indonezja to państwo wyspiarskie położone w Azji Południowo-Wschodniej oraz Oceanii. Jedną z ponad 13 tysięcy wysp Indonezji jest Sumba przez wieki izolowana od reszty świata, w wyniku czego zachowała swoją unikalną kulturę, zwyczaje i wierzenia. Większość jej mieszkańców stanowią wyznawcy tradycyjnej religii Marapu, w której czci się duchy przodków, a w trudnych sytuacjach prosi o pomoc miejscowych szamanów. Wioski składają się z charakterystycznych domów ze spiczastymi dachami, takich samych w jakich mieszkali przodkowie mieszkańców wyspy. Domy te podzielone są na 3 poziomy – najniższy dla zwierząt, środkowy dla ludzi, a najwyższy dla duchów.

Sumbijczycy utrzymują się głównie z rolnictwa, a w życiu codziennym zwykle w ogóle nie korzystają z pieniędzy. Często nie stać ich na zakup lekarstw czy też niezbędnych środków owadobójczych.

Sumba jest jedną z najbiedniejszych wysp Indonezji. Brakuje na niej wody pitnej oraz jedzenia, więc wiele dzieci jest niedożywionych i osłabionych, przez co są podatne na choroby. To miejsce, w którym odsetek zachorowań na przenoszoną przez komary malarię należy do najwyższych w Azji Południowo-Wschodniej. W niektórych rejonach wyspy z powodu malarii co trzecia matka straciła przynajmniej jedno dziecko.

Malaria w dalszym ciągu pozostaje problemem na skalę globalną. W 2017 roku na świecie zachorowało na nią 219 milionów osób. Co roku ponad 400 tysięcy ludzi umiera z powodu tej choroby, z czego większość to dzieci poniżej piątego roku życia. Do dziś nie wynaleziono na nią skutecznej szczepionki. Ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej połączony z obecnością najgroźniejszych gatunków komarów przenoszących malarię powoduje, że na Sumbie choroba ta stanowi poważny problem.

Organizacja The Sumba Foundation – walka z malarią

Sumba Foundation to organizacja pozarządowa działająca na indonezyjskiej wyspie Sumba, realizująca programy zdrowotne, edukacyjne, zaopatrzenia w wodę oraz jedzenie.

Działania te są ściśle powiązane z próbą eliminacji malarii na wyspie. I tak projekty wodne mają zapewnić mieszkańcom wyspy dostęp do czystej, zdanej do picia wody. Programy zdrowotne to przede wszystkim profilaktyczne badania mieszkańców przeprowadzane zarówno w klinikach, jak i w terenie. Dzięki nim pracownicy organizacji są w stanie rozpocząć leczenie zarażonych malarią osób we wczesnych etapach choroby. Ważnym elementem zapobiegania malarii jest przekazywanie mieszkańcom moskitier ze środkiem owadobójczym, które stanowią prosty, ale skuteczny sposób zabezpieczania ludzi przed ugryzieniami komarów roznoszących chorobę.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wsparła walkę z malarią oraz projekty wodne prowadzone przez The Sumba Foundation poprzez przekazanie środków na działania profilaktyczne i na zapewnienie mieszkańcom dostępu do czystej wody.

Fizyczność – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Zdrowie według definicji Światowej Organizacji Zdrowia to nie tylko całkowity brak choroby czy kalectwa, ale przede wszystkim pełny, fizyczny, umysłowy i społeczny dobrostan.

W tym kontekście dojrzewanie jest nie lada wyzwaniem zarówno w znaczeniu fizycznym, jak i psychicznym. Jestem dzieckiem czy już nastolatkiem? – myślą, przeglądając się w lustrze. Skok pokwitaniowy jest zapowiedzią zbliżającej się dojrzałości płciowej. To czas, gdy w organizmie zachodzą fizjologiczne przemiany mające konsekwencje w sferze emocji i postrzeganiu własnej osoby. Zmiany fizyczne, mimo że mogą zaciekawiać i ekscytować, to równocześnie niosą ze sobą wstydlive i niechciane problemy, takie jak na przykład: wzmożona potliwość, pogorszenie stanu skóry, przetłuszczanie się włosów, przyrost tkanki tłuszczowej.

Do skoku o tycze można się przygotować, trenować, stopniowo podwyższać poprzeczkę. Do skoku pokwitaniowego przygotować się jest już trudniej. U dzieci następuje on bowiem gwałtownie. Szczególnie u chłopców między 12 a 15 rokiem życia przybiera ok. 20 kilogramów wagi i 20 centymetrów wzrostu. U dziewcząt zaczyna się to dwa lata wcześniej, a przyrost wagi i wzrostu jest mniej nasilony oraz trwa krócej. Pokwitanie to nie tylko zmiany, które można zmierzyć centymetrem i zważyć wagą. Dochodzą hormony, zmiany w mózgu, ciało już nie wygląda tak samo. Proces intensywnych przemian uwidacznia się w znacznej zmianie wyglądu ciała, barwy głosu czy sposobu poruszania się.

Są pewne różnice w tym, jak chłopcy i dziewczynki patrzą na swoje ciała. Niektórzy chłopcy dumni z mięśni oraz ze swoich możliwości fizycznych często pod wpływem przemian psychicznych podejmują walkę – stają się brutalni, agresywni. Nie są świadomi swojej siły, przez co mogą być nieumyślnie groźni dla otoczenia, zatem warto tę siłę przekierować i pozytywnie spożytkować w inny sposób, np. na zajęciach sportowych.

U dziewczynek częściej bywa tak, że są niespokojne i zagubione, gdy ciało zaczyna wymykać się im spod kontroli, a zachodzące w nim zmiany stają się często źródłem lęku i obaw. Krytycznie patrzą na swoje ciało, szukając na zewnątrz wzorów do naśladowania. Media promują bardzo smukłe modelki i taka nierealistycznie szczupła figura stała się wyznacznikiem kanonu piękna, a co gorsza samooceny. Badania wśród niewidomych nastolatek pokazały, że akceptacja ciała jest dużo większa u tych osób, które nie widziały od urodzenia, niż u tych, które utraciły wzrok w późniejszym okresie. Zdążyły zobaczyć wzory kobiecości, do których później chcą się upodobnić. Wyniki podobnych badań wykazały, że w Ameryce Południowej na wyspie odciętej od cywilizacji kobiety ceniły swoje ciała dopóty, dopóki nie zaczęła być dostępna w ich rejonie telewizja nadająca amerykańskie filmy. W ciągu kilku lat pojawił się nieistniejący wcześniej problem zaburzeń odżywiania spowodowany próbami osiągnięcia niedoścignionego wzorca amerykańskich aktorek.

Erik H. Erikson w latach pięćdziesiątych XX wieku wprowadził termin „poczucie tożsamości fizycznej” na określenie „czucia się we własnym ciele, jak u siebie w domu”. Pomaganie dzieciom w akceptowaniu swojej cielesności jest więc ogromnym zadaniem dla wychowawców i rodziców. Szczególnie, że domem są też ciała dzieci chorych, niepełnosprawnych, dla których akceptacja samego siebie jest wyzwaniem polegającym na przezwyciężeniu realnych fizycznych problemów.

Wygląd może wpływać na nasze odczucie wolności. Wolini pocujemy się, gdy ciało stanie się zaakceptowanym, własnym domem, o który chce się dbać, troszczyć i doceniać. Do tego potrzebna jest pomoc, aby dzieci mogły znaleźć źródła samooceny nie tylko w fizycznym wyglądzie i sile, ale w swoim potencjale, zdolnościach, w tym, co mają w środku. Równocześnie niezbędna jest promocja wśród dzieci profilaktyki zdrowia polegającej nie na liczeniu kalorii, ale na świadomym, zdrowym odżywianiu się, uprawianiu sportu, aktywnym trybie życia, dbaniu o sen oraz braniu udziału w regularnych badaniach kontrolnych. Często dzieci nie zdają sobie sprawy z zagrożeń. Ważne jest, żeby dorośli byli czujni i rozmawiali z nimi o tym, jak się czują i w porę reagowali.

Ważne jest, żeby dzieci zobaczyły zależności – im bardziej dbają o siebie, tym większą mają szansę na zdrowe, satysfakcjonujące życie; im więcej osób chorych, tym większe zagrożenie zarażeniem się chorobą; im gorzej jesteśmy odżywieni, tym bardziej jesteśmy podatni na choroby, a tym samym trudniej jest nam się skupić i uczyć, co w dłuższej perspektywie utrudnia realizowanie życiowych planów. To samo dotyczy dbania o zdrowie psychiczne, akceptacji siebie, nazywania emocji, umiejętności funkcjonowania oraz komunikacji z innymi. Dbanie o siebie jest podstawowym krokiem do wolności, do nauczenia się brania przez dzieci odpowiedzialności za siebie oraz uświadomienia sobie swoich potrzeb, uczuć i życiowych celów.

Cechy fizyczne a wolność jednostki

Zagadnienia kluczowe: wolność – ograniczenia wolności wynikające ze stanu zdrowia, wpływ cech fizycznych osoby na jej poczucie wolności i prawo do niej

Środki dydaktyczne: film, duży arkusz papieru, kartki papieru dla każdej z grup, markery, karteczki samoprzylepne, karteczki do rozsypanki, karta pracy ze szkieletem ryby.

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że każdy ma prawo do wolności. Zdaje też sobie sprawę z tego, że to prawo może być ograniczane lub łamane. Wie, że istnieją uwarunkowania, które ograniczają ludzką wolność, a także czynniki, które wspierają korzystanie z niej.
- **CZUJĘ:** Uczeń wie, jakie emocje może odczuwać, gdy cechy fizyczne ciała wpływają na jego poczucie wolności. Wie, jak może czuć się osoba, której rozwój jest ograniczony przez takie czynniki.
- **POMAGAM:** Uczeń wyraża gotowość do pomocy osobom, których wolność jest ograniczona.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Sumba” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć [Dlaczego warto poruszyć ten temat](#) oraz [Wstęp geograficzno-problemowy](#), w którym omówiono problemy wywołane występowaniem malarii na indonezyjskiej wyspie Sumba.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Czy cechy fizyczne wpływają na naszą wolność?

BURZA MÓZGÓW

Przypomnij uczniom, że na ostatniej lekcji rozmawialiście o wolności. Dodaj, że nie wszyscy definiują ją tak samo, a jej zakres często wyznaczają inaczej, np. w zależności od uwarunkowań kulturowych. Wyeksponuj aspekt odpowiedzialności za podejmowane samodzielnie decyzje. Zapowiedz, że na dzisiejszych zajęciach zaczniecie rozmowę o tym, co może wspierać wolność, a co ją ograniczać. Rozważycie, na ile nasza fizyczność, nasze cechy fizyczne mogą decydować o naszej wolności. Zapytaj uczniów, czy mogą wskazać takie cechy. Poproś, aby zapisali je na karteczkach samoprzylepnych i przykleili na tablicy. Następnie wspólnie uporządkujcie je, wyróżniając grupy podobnych cech.

Efekt Domina. Sumba

FILM, PRACA WŁASNA, ROZMOWA, ROZSYPANKA (OPCJONALNIE)

Powiedz uczniom, że za chwilę wyświetlony zostanie fragment odcinka serialu dokumentalnego „Efekt Domina”, który pokazuje niektóre czynniki wpływające na wolność na przykładzie sytuacji na Sumbie, jednej z wysp Indonezji. Niech zapiszą swoje spostrzeżenia na karteczkach samoprzylepnych – po jednej propozycji na karteczce.

Po projekcji zapytaj uczniów, co sądzą o historii pokazanej w filmie, co ich szczególnie poruszyło. Możesz nawiązać do ich reakcji w trakcie wyświetlania reportażu.

Poproś, aby powiedzieli, jakie czynniki wpływające na wolność zauważyli w filmie. Niech przykleją do tablicy karteczki z określeniami czynników, które nie zostały wymienione przed projekcją. Film skupia się na sprawności fizycznej, zdrowiu i chorobie, ale uczniowie mogą też zauważyć inne czynniki, które są dla nich ważne.

Zadbaj, aby wyodrębili czynniki związane z fizycznością, a więc:

- choroba,
- sprawność fizyczna,
- wiek,
- kreowany w mediach wzorzec atrakcyjnego ciała,
- wzrost,
- waga,
- proporcje ciała,
- kolor skóry,
- kolor oczu,
- kolor włosów,
- płeć.

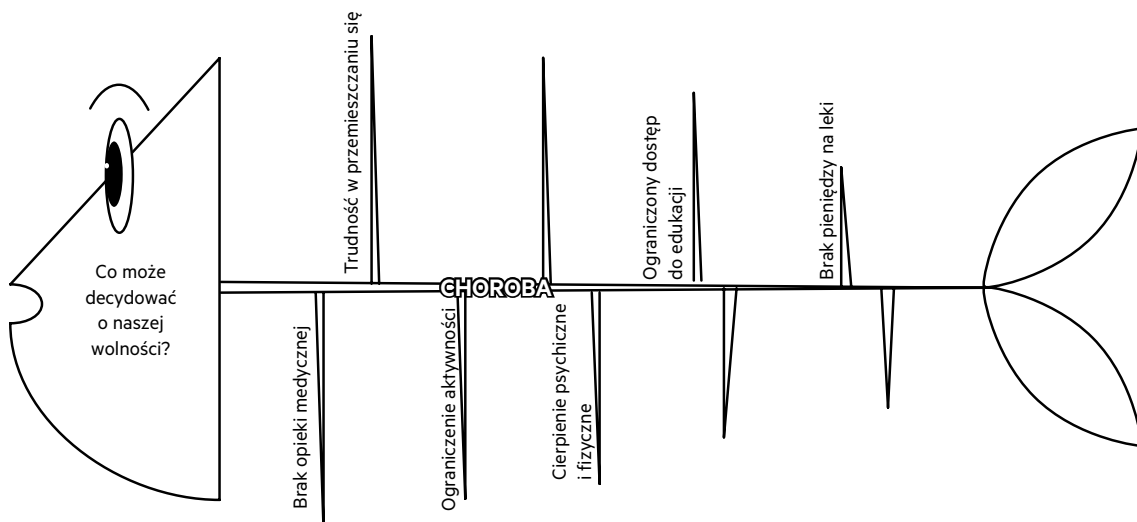
Jeżeli uczniowie są mało aktywni lub mają trudność z wymienieniem czynników wpływających na wolność, wydrukuj załączoną listę jako rozsypankę, a następnie poproś, aby wybrali czynniki, które wpływają na wolność w sensie fizycznym.

Jak cechy fizyczne wpływają na naszą wolność?

PRACA W GRUPACH, PRACA ZE SCHEMATEM

Podziel uczniów na 4–5-osobowe grupy. Niech reprezentant każdej z nich wylosuje jedno zagadnienie z przygotowanej przez was w poprzednim zadaniu listy czynników. Następnie narysuj na tablicy szkielet ryby lub rozdaj uczniom [kartę pracy ze schematem](#).

Wytlumacz, że jest to metoda, która pozwala przeanalizować problem w wielu aspektach. Na głowie ryby zapisuje się problem w formie pytania, np.: Co może decydować o naszej wolności?; na grubych ościach – szersze kategorie, np. choroba; a na cieńszych ościach odchodzących od nich – szczegółowe zagadnienia będące rozwinięciem ogólnego problemu, np. trudność w przemieszczaniu się (ograniczenia mobilności), niemożność podejmowania aktywności (ograniczenia cielesne), brak dostępu do leków (ograniczenie finansowe), brak opieki medycznej, cierpienie psychiczne i fizyczne; ograniczony dostęp do edukacji; ograniczony dostęp do rynku pracy.

ZADANIE DLA STARSZEJ GRUPY WIEKOWEJ

W grupie starszych uczniów omówcie wspólnie wszystkie kategorie czynników, pozostawiając na koniec płęć. Po jej wprowadzeniu zapytaj, czy uczniowie dostrzegają różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn. Na czym polegają te różnice? Co sądzą o tym problemie?

Moja wolność – co ją wzmacnia, a co ogranicza. Dzielimy się doświadczeniami

I ROZMOWA

Porozmawiaj z uczniami o tym, co wzmacnia, a co ogranicza ich wolność. Przebieg rozmowy zależy od wyników poprzedniego ćwiczenia. Jej celem jest podzielenie się doświadczeniami związanymi z rozwijaniem i ograniczaniem wolności. Ważne, abyście podczas lekcji zauważyli, że czynniki fizyczne mają wpływ na naszą wolność. Poproś uczniów, aby do wypisanych czynników dodali przykłady z ich codziennego życia.

Tworzymy wachlarz wolności – Fizyczność

I PRACA INDYWIDUALNA, AUTOREFLEKSJA

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile moja fizyczność pozwala mi na bycie wolnym, bycie sobą? Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła **wachlarza** na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiejsza lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza.

Czy i jak możemy komuś pomóc?

I PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Zapytaj, czy uczniowie dostrzegają w najbliższym otoczeniu sytuacje, w których czyjaś wolność jest ograniczana z powodu jego cech fizycznych, lub znają kogoś, kto potrzebuje wsparcia w realizacji swojego prawa do wolności, które jest ograniczone ze względu na jego fizyczność. Jeśli będą w stanie podać takie przykłady, zapytaj, jakie działania mogliby podjąć, aby pomóc komuś, kto boryka się z różnymi ograniczeniami (**POMAGAM**).

Zapytaj uczniów, co było dla nich ważne na tych zajęciach i co zyskali dzięki tej lekcji (**WIEM i CZUJĘ**).

I DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach poruszaliśmy temat: *Cechy fizyczne a wolność jednostki*

Propozycje aktywności:

- Zwracaj baczna uwagę na stan zdrowia swojego dziecka. Ono nie zawsze zasygnalizuje, że się źle czuje, a czasem wręcz może nie zdawać sobie sprawy, że coś niedobrego się z nim dzieje. Gdy coś Was zaniepokoi, gdy widzicie, że dziecko nie jest w formie zarówno fizycznej, jak i psychicznej, reagujcie – porozmawiajcie z dzieckiem, a w razie potrzeby skorzystajcie z pomocy specjalisty.
- Zastanów się, co mogłoby odpowiedzieć Twoje dziecko, gdyby zapytać je, jak jego rodzice traktują swoje ciała i jak dbają o swoje zdrowie.
- Zaplanujcie działanie, które moglibyście wspólnie wykonywać dla Waszego zdrowia.
- Przemysśl swój stosunek do ciała. Jesteś dla dziecka wzorem. Ono patrzy na Ciebie i bierze z Ciebie przykład. Jeśli krytycznie oceniasz swoje ciało i uzależniasz swoją samoocenę oraz samopoczucie od wyglądu, to dziecko również na tym może budować poczucie własnej wartości, skupiać się na dążeniu do nierealnej doskonałości lub frustrować się i wpadać w kompleksy.
- Znajdź spokojny moment, aby porozmawiać z dzieckiem o dojrzewaniu. Przygotuj się wcześniej i poczytaj o tym, co chciałabyś/chciałbyś powiedzieć. Jeśli poczujesz, że to zbyt trudne dla dziecka, zaproponuj, że zawsze możesz o tym z nim porozmawiać, gdy będzie miało na to ochotę.
- Podpowiedz dziecku lektury na temat dojrzewania, aby mogło do nich samodzielnie sięgnąć, gdy będzie tego potrzebowało. Mogą to być, np.:

Maja dorasta. Niezbędnik dorastającej dziewczynki Monika Peitx,

Mała książka o miesiączce Marie Oskarsson,

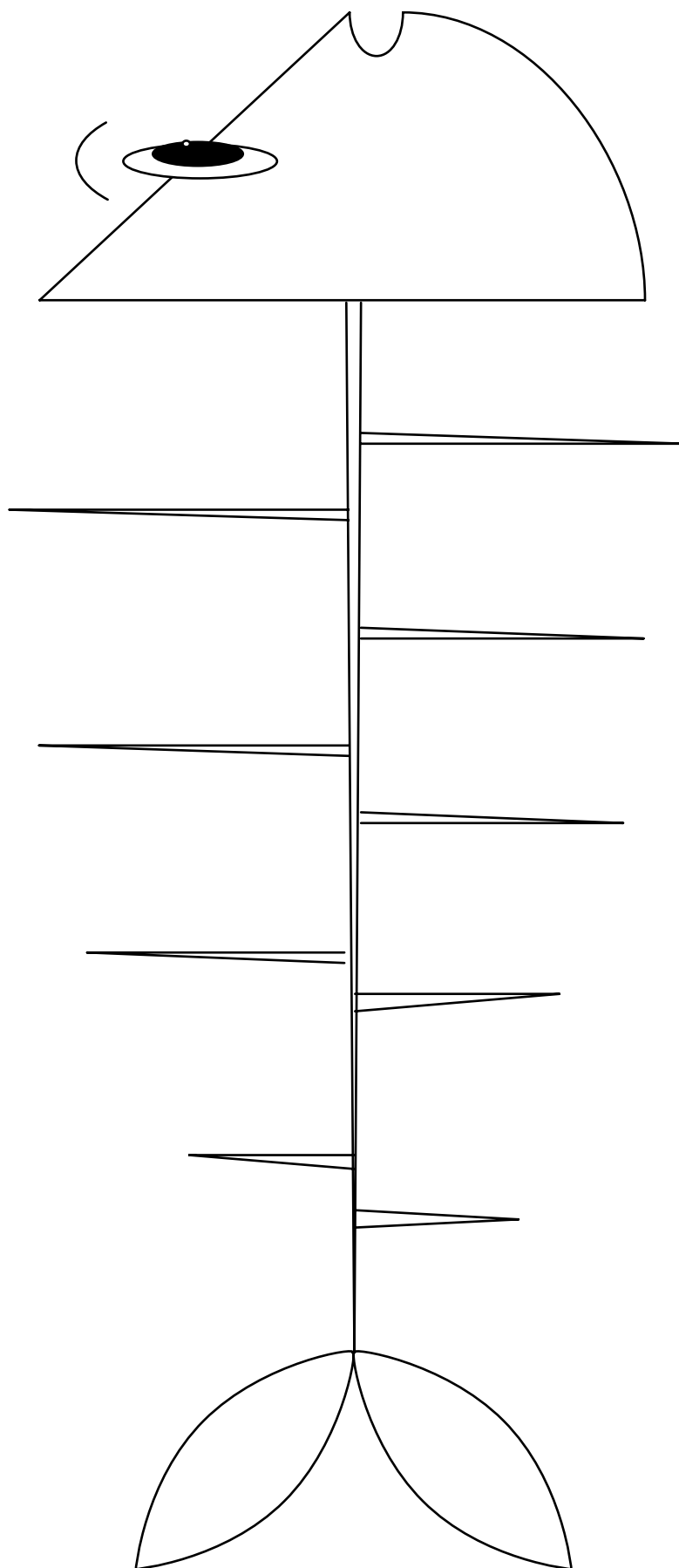
Sekrety nastolatek. ABC dojrzewania Ewa Stompor, Anna Pietrzykowska,

O dojrzewaniu dla chłopaków Alex Frith, Felicity Brooks,

O chłopcach dla chłopców Andrzej Jaczewski,

Co to jest dojrzewanie? Historyjki społeczne Izabela Fornalik.

Co może decydować o naszej wolności? – schemat ryby

Załącznik do zadania „Jak cechy fizyczne wpływają na naszą wolność?”

CHOROBA

SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA

WIEK

KREOWANY W MEDIACH WZORZEC ATRAKCYJNEGO CIAŁA

WZROST

WAGA

PROPORCJE CIAŁA

KOLOR SKÓRY

KOLOR OCZU

KOLOR WŁOSÓW

PŁEĆ

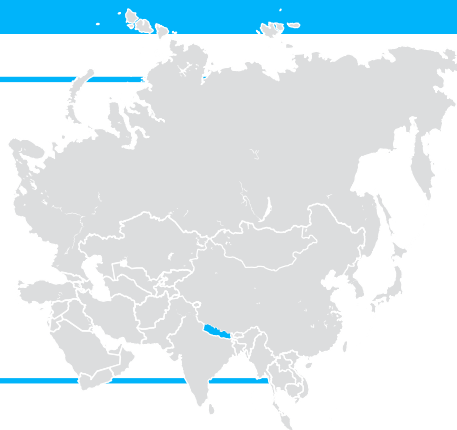
SCENARIUSZ 3

NEPAL

*Niezależność w myśleniu
a wolność*

NEPAL

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Nepal – problem handlu ludźmi

Nepal jest krajem leżącym w Azji południowej, w środkowej części Himalajów. Jego mieszkańcy należą do najbiedniejszych na świecie. Państwowy system opieki socjalnej nie jest wystarczający, aby zapewnić bezpieczeństwo i pomoc najbardziej potrzebującym. Granica między Nepalem a Indiami jest otwarta, praktycznie niekontrolowana i ma ponad 1700 km. Swobodny przepływ ludzi i towarów miał usprawnić współpracę handlową między tymi dwoma krajami, a tym samym przyczynić się do rozwoju gospodarki. W praktyce granica jest wykorzystywana przez pośredników biorących udział w handlu ludźmi, który stał się dużym problemem w tym kraju. Szczególnie zagrożone są dziewczynki i kobiety, które są wywożone z Nepalu i sprzedawane do niebezpiecznej pracy, handlu narkotykami, lub w celu pobrania narządów do przeszczepu. Skutecznym sposobem walki z handlem ludźmi jest system kontroli granic, który utrudnia handlarzom wywożenie ofiar do innych krajów. Jedną z organizacji, która walczy z handlem ludzi i prowadzi projekt kontroli na granicach jest 3 Angels.

Organizacja 3 Angels Nepal – zapobieganie handlowi ludźmi i pomoc ofiarom

Założyciel 3 Angels Nepal (3 AN) Rajendra Gautam sam kiedyś padł ofiarą handlu ludźmi. Swoje doświadczenia wykorzystał do stworzenia organizacji, której pracownicy zajmują się zarówno działaniami prewencyjnymi, jak i rehabilitacją ofiar handlu ludźmi. Rehabilitacja polega na wsparciu ofiar poprzez zapewnienie im schronienia, dostępu do edukacji czy pomocy w znalezieniu pracy, jak również uniemożliwieniu ich ponownego zniewolenia.

3 Angels Nepal stworzyła system punktów kontroli na granicach, w których pracownicy i wolontariusze organizacji starają się identyfikować ofiary handlu ludźmi. W ramach weryfikacji przeprowadzają krótkie przesłuchania z osobami przekraczającymi granicę – oddzielnie z potencjalną ofiarą i jej eskortą. Każdego dnia organizacja ma do czynienia z ok. 40–50 podejrzanymi przypadkami. Przedstawiciele organizacji dbają, by osoby zidentyfikowane jako ofiary handlu ludźmi nie wyjechały z kraju i pomagają im wrócić do domów. Przez 20 lat istnienia organizacja 3 Angels Nepal uratowała już tysiące ofiar handlu ludźmi.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wsparła działanie istniejących punktów kontroli na granicy Nepalu z Indiami, które zostały stworzone przez 3 AN i stanowią kluczowe narzędzie organizacji służące przeciwdziałaniu handlowi ludźmi. Kulczyk Foundation wsparła również działania 3 AN związane z edukowaniem społeczeństwa w kwestii zagrożeń związanych z handlem ludźmi oraz pomocą osobom, które padły jego ofiarą.

Niezależne myślenie – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Badania Jeana Piageta dotyczące teorii stadiów rozwoju poznawczego wskazują, jak duże zmiany w umiejętności myślenia zachodzą około 11 roku życia. W tym wieku zaczyna się okres, w którym młodzież staje się zdolna do zestawiania sądów i wyprowadzania samodzielnych wniosków. Ma też już umiejętności dociekania prawdy ogólnej, która kryje się za faktami, zastanawiania się nad własnymi myślami, systematyzowania ich i dochodzenia do coraz bardziej ogólnych teorii. To wiek, w którym świeżość myślenia i kreatywność dają młodym odwagę nie tylko do rozwiązywania teoretycznych problemów filozoficznych i społecznych, ale również wprowadzania w życie własnych poglądów. To jest właśnie ten czas, gdy można pomóc młodym ludziom rozwijać umiejętność krytycznego myślenia. Celem edukacji jest przygotowanie ucznia do świadomego i odpowiedzialnego życia w dorosłym świecie, dlatego rozwój umiejętności krytycznego myślenia powinien być jednym z głównych zadań dzisiejszej szkoły. Jest ono szczególnie potrzebne dzisiaj w erze Internetu, który bombarduje nieprzefiltrowanymi informacjami i wciąga w cyberświat. Myślenie krytyczne to jedna z najważniejszych umiejętności XXI wieku, gdyż chroni przed zalewem niesprawdzonych informacji i manipulacją.

Dzięki krytycznemu myśleniu ludzie mogą samodzielnie selekcjonować informacji, które do nich docierają i zachować własny osąd. Odróżnianie faktów od opinii pomoże nie tylko wyrobić sobie własne zdanie, ale również je obronić i oprzeć się manipulacji. Zrozumienie intencji, które stoją za źródłem informacji, umożliwi myślenie o konsekwencjach, kwestionowanie opinii uznawanych za oczywiste i stawianie własnych założeń, budowanie niezależnych sądów opartych na rzetelnych podstawach.

Te umiejętności to szczepionka dla cyfrowych tubylców, aby nie przyjmowali tego, co znajdują w Internecie jako jedynej i słusznej prawdy, żeby nie dali się oszukać osobom, które podszywają się pod kogoś innego, żeby zachowali swoje własne racjonalne myślenie i trzeźwy osąd sytuacji.

Niezależność w myśleniu a wolność

Zagadnienia kluczowe: wolność – niezależność w myśleniu, umiejętność krytycznego analizowania informacji i dokonywania wyborów

Materiały: film, teksty do analizy, infografika „Jak rozpoznać fake news” (załącznik).

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że powinien krytycznie podchodzić do informacji.
- **CZUJĘ:** Uczeń zdaje sobie sprawę, że osoba, której przekazano nieprawdziwą informację może podjąć niewłaściwą decyzję. Konsekwencje tej decyzji poniesie ona sama lub/i inne osoby.
- **POMAGAM:** Uczeń wie, jakie mogą być konsekwencje podejmowania decyzji pod wpływem fałszywych informacji i wyraża gotowość do dzielenia się tą wiedzą z innymi.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Dzieci na sprzedaż” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczyk-foundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć *Dlaczego warto poruszyć ten temat* oraz *Wstęp geograficzno-problemowy*, w którym opisany został problem handlu ludźmi w Nepalu.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Co mnie zachęca do kupowania?

BURZA MÓZGÓW, REFLEKSJA

Zwróć uwagę uczniów, że obecnie mają duży wybór różnych towarów i usług, co sprawia, że do zdecydowania się na daną ofertę musi ich coś zachęcić. Poproś, aby przypomnieli sobie swój ostatni zakup i przez chwilę zastanowili się, co ich do niego przekonało. Czy zakup był zgodny z ich oczekiwaniami? Czy zdarzyło im się poczuć się oszukanymi?

Zapytaj, czy ktoś chciałby się podzielić swoim doświadczeniem.

Następnie poproś, aby uczniowie wymienili czynniki, którymi się kierują, dokonując zakupowych wyborów. Słuchaj uważnie tego, co mówią i dopytuj. Gdy będziesz zapisywać przykłady podawane przez uczniów, upewnij się czy dobrze zrozumiałaś/zrozumiałeś, możesz parafrazować wypowiedzi. Jeśli uczniowie nie wymieniają któregoś z ważnych czynników, dopytaj o niego. Staraj się je nazywać i grupować, dbając, aby na liście znalazły się:

- autorytet (np. uczestnictwo lubianego celebryty w reklamie),
- informacja o niezwykłych właściwościach (np. odchudzające tabletki),
- promocja (presja czasu – promocja trwa krótko, atrakcyjna cena – porównanie do wyjściowej kwoty),
- podnoszenie prestiżu (posiadanie danego produktu podnosi atrakcyjność posiadacza, np. marka butów),
- potrzeba akceptacji przez otoczenie (np. noszenie określonego stroju, aby nie odstawać od grupy),
- uzyskanie dodatkowych korzyści (np. posiadanie danego produktu, sprawi, że będziesz szczęśliwy, będziesz miał przyjaciół, będziesz bardziej atrakcyjny).

Efekt Domina. Dzieci na sprzedaż

FILM, ROZMOWA

Zapowiedz uczniom, że obejrzą teraz fragmenty serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Dzieci na sprzedaż”, który między innymi porusza problem kłamstwa i manipulacji. Poproś uczniów, aby w trakcie oglądania zapamiętali sytuacje, w których się one pojawiają.

Po projekcji zapytaj uczniów, co sądzą o historiach pokazanych w filmie, co ich szczególnie poruszyło. Możesz nawiązać do ich reakcji w trakcie wyświetlania filmu. Zapytaj o sytuacje, w których dostrzegli manipulację lub kłamstwo. Czy trudno było je rozpoznać? Dlaczego? Jakie konsekwencje mógł mieć brak działań organizacji 3 Agels?

W trakcie omawiania wyświetlonego fragmentu filmu odnieś się też do doświadczeń uczniów. Zapytaj ich, czy i w jakim miejscu zetknęli się z nieprawdziwymi informacjami. Być może kiedyś kliknęli w banery reklamowe, które obiecywały nieprawdopodobne rzeczy (np. nauczenie się obcego języka w 3 dni) albo przeczytali artykuł, który miał wprowadzać odbiorców w błąd. Co sprawiło, że uznali tę informację za nieprawdziwą. Zapisz podawane przykłady.

A co jeśli się mylę? Stereotypy czy rzeczywistość?

PRACA W GRUPACH

Stwórz listę różnych grup społecznych, które mogą wywoływać stereotypowe skojarzenia. Poproś uczniów, aby pracując w zespołach, zapisali swoje skojarzenia dotyczące grup, których nazwy wylosują. Możesz wybrać z poniższej listy:

KOBIETA, MĘŻCZYZNA, WŁOCH, NIEMIEC, ROM, SPORTOWIEC, POLICJANT, KIBIC.

UWAGA: Najlepiej znasz swoją klasę, więc wiesz, jakie zagadnienia zainteresują Twoich uczniów i omówienie ich przyniesie grupie największe korzyści.

Poproś, aby chętne grupy przedstawiły swoje prace. Po każdej prezentacji pytaj pozostałą część klasy, czy ktoś myśli inaczej, nie zgadza się z którymś z podanych określeń. Zachęcaj do podawania argumentów. Zapytaj, czy argumenty drugiej strony kogoś przekonały oraz jakie emocje się w nich budzą podczas rozmowy na ten temat. Jeśli uczniowie nie podają argumentów podważających stereotypy, staraj się zadawać pytania naprowadzające, np. Czy każdy Włoch lubi pizzę? Czy każda kobieta to matka? Czy szachista to też sportowiec?

Zapytaj, jakie refleksje wywołało to zadanie. Czy zauważyli podobieństwa i różnice między swoimi skojarzeniami i propozycjami innych osób? Czy coś zmieniło ich spojrzenie na daną grupę?

Następnie poproś klasę, aby we wcześniej stworzonych grupach, zastanowili się nad odpowiedziami na pytania:

- Co może sprawić, że zmienię opinię na jakiś temat?
- Co jest pozytywnego w gotowości do zmiany sposobu myślenia, a co może być w tym trudnego?
- Dlaczego ktoś, może chce wpłynąć na moją opinię lub decyzję? Jakimi intencjami się kieruje?
- Dlaczego ja mogę chceć wpłynąć na czyjąś opinię lub decyzję? Co mną kieruje?

Poproś, aby jedna z grup zaprezentowała swoje przemyślenia, a pozostali je uzupełniali, jeśli coś jeszcze wyda im się ważne. Dopytaj wypowiadające się osoby o emocje, jakie mogą się wiązać z sytuacjami, których dotyczy pytanie.

Powiedz, że czasami coś robimy albo czegoś nie robimy, dlatego że nie chcemy się przeciwstawić opinii czy decyzji grupy (ulegamy wpływowi), że boimy się ośmieszenia w oczach innych ludzi (podporządkowujemy się innym ludziom). Dodaj, że jeśli jednak zdobędziemy się na otwartość na inne opinie, słuchanie argumentów, pozwoli nam to spojrzeć na zagadnienie z innej strony, zweryfikować nasze podejście i poszerzyć horyzonty. Dzięki temu możemy wyrobić sobie własne zdanie na jakiś temat i będziemy potrafili je obronić, co sprawia, że staniemy się bardziej odporni na manipulację. Powiedz, że osoby, które chcą nami manipulować, mają ułatwione zadanie, gdy ulegamy stereotypom i nie podchodzimy krytycznie do docierających do nas informacji. Zatem aby nasze zdanie było naprawdę nasze, warto myśleć krytycznie i starać się samemu wyrabiać sobie opinie na jakiś temat.

UWAGA! Poniższe zadanie możecie wykorzystać również jako propozycję projektu realizowanego w scenariuszach [Namibia](#) i [Peru](#).

Jak nagłośnić problem?

| PRACA W GRUPACH, PRACA METODĄ PROJEKTU

Traumatyczne doświadczenia Kamali, której historia została zaprezentowana w filmie, wynikały z jej trudnej sytuacji życiowej, która zmusiła ją do szukania pracy, ale również z braku wiedzy o zagrożeniach oraz nieumiejętności oceny prawdziwości informacji. Kamala chciała, aby inne dziewczęta mogły uniknąć jej losu, dlatego stworzyła reportaż radiowy, którego część stanowiła sonda uliczna, w której pytała, czy mieszkańcom Nepalu jest znany problem handlu ludźmi. Jedna z rozmówczyń Kamali powiedziała, że gdyby mówiono o tym problemie w telewizji i radiu, to byłby lepiej znany.

Podziel klasę na 5–6-osobowe grupy i poproś, by uczniowie zastanowili się, czy dostrzegają jakiś problem, zjawisko, o którym warto przygotować kampanię informacyjną. Gdyby jakaś grupa miała problem z przykładem, możesz zaproponować im, np.: temat oszustw dokonywanych na starszych ludziach (promocje garnków, wytudzenia na wnuczka), problem hejtu w klasie, gdy jakaś osoba lub grupa osób nastawia resztę przeciwko „kozłowi ofiarnemu”.

Poproś, by przeanalizowali problem, biorąc pod uwagę następujące aspekty:

- Jakie przejawy manipulacji dostrzegają w danym zjawisku i jaki jest jej cel?
- Kogo może dana informacja wprowadzać w błąd?
- Co sprawia, że dana osoba może ulec manipulacji?
- Jakie to może mieć dla niej konsekwencje?
- Jakie może mieć konsekwencje dla innych?
- Jakie działania mogłyby udaremnić manipulację?
- Jakich argumentów można użyć, żeby przekonać narażonych na manipulację, żeby jej nie ulegali?

Poproś, by każda grupa przedstawiła swoją pracę. Zapytaj resztę klasy, czy chcieliby coś dodać do przedstawionej analizy. Zwróć uwagę na powody, które sprawiają, że poddajemy się manipulacji. Porozmawiaj z uczniami o uleganiu presji grupy, o tym jak trudno może być przeciwstawić się autorytetowi, o tym, że czasem po prostu ktoś może wykorzystać naszą niewiedzę. Zapytaj, jakie widzą korzyści płynące z posiadania własnego zdania. Powiedz, że dojście do własnego zdania w jakiejś sprawie może wymagać sporo wysiłku, ale jest wyrazem naszej wolności.

ZADANIE DLA STARSZYCH UCZNIÓW

*Jak rozpoznać fake news?***I PRACA W GRUPACH, STUDIUM PRZYPADKU**

Zapytaj uczniów, czy słyszeli o zjawisku fake newsów, czyli nieprawdziwych informacji, które są publikowane w mediach w celu osiągnięcia korzyści, np. finansowych lub politycznych. Jeśli ktoś może podać przykład, porozmawiajcie o nim. Możesz skorzystać z pytań pomocniczych:

- Co wydawało się w tej informacji wiarygodne a co niewiarygodne?
- W jakim celu ktoś mógł stworzyć taką wiadomość?
- Jakie konsekwencje mogło mieć uwierzenie w tę informację?

Wróćcie do pracy w grupach. Każdemu zespołowi daj infografikę „*Jak rozpoznać fake news*” (załącznik) i poproś, aby korzystając z niej, przeanalizował załączone teksty i odpowiedział na wcześniej zadane pytania.

1. Cześć, jestem Mark, dyrektor Facebooka. Witam wszystkich, wygląda na to, że wszystkie ostrzeżenia są prawdziwe. Korzystanie z Facebooka kosztuje pieniądze. Jeśli wyślesz ten link do 18 innych osób z Twojej listy, Twoja ikona zmieni kolor na niebieski i będzie dla ciebie darmowa. Jeśli mi nie wierzysz, Facebook zostanie zamknięty jutro o 18.00 i będziesz musiał zapłacić, aby go otworzyć. Wszystko zgodnie z prawem. Ta wiadomość informuje wszystkich naszych użytkowników, że nasze serwery zostały ostatnio przeciążone. Prosimy o pomoc w rozwiązaniu tego problemu. Wymagamy, aby nasi aktywni użytkownicy przekazywali tę wiadomość wszystkim osobom z listy kontaktów, aby zweryfikować naszych aktywnych użytkowników Facebooka. Jeśli nie wyślesz tej wiadomości do wszystkich kontaktów na Facebooku, Twoje konto pozostanie nieaktywne i straci wszystkie kontakty bez wysyłania tej wiadomości. Twój SmartPhone zostanie zaktualizowany w ciągu najbliższych 24 dni, ma nowy wygląd i nowy kolor czatu. Drodzy użytkownicy Facebooka, zaktualizujemy Facebooka od 23:00. do 05:00 rano dziś. Jeśli nie opublikujesz tego we wszystkich kontaktach, aktualizacja zostanie anulowana. Nie możesz komunikować się z wiadomościami na Facebooku. Musisz zapłacić cenę, jeśli nie jesteś częstym użytkownikiem. Jeśli masz co najmniej 10 kontaktów, wyślij tę wiadomość SMS, a logo zmieni kolor na czerwony, aby wskazać, że jesteś użytkownikiem.
2. Poznaj super technikę nauki języka w miesiąc i zostań poliglotą.
3. Pan Leszek zarabia 15 tysięcy dziennie, nie wychodząc z domu.

Poproś, aby jedna z grup przedstawiła swoją analizę, a pozostałe uzupełniły prezentację, jeśli czegoś w niej zabraknie.

Zwróć uwagę, jak ważne jest, aby krytycznie podchodzić do informacji, którymi codziennie z różnych źródeł jesteśmy bombardowani. Wiele z nich może nas skłonić do podjęcia decyzji lub działań niekorzystnych dla nas lub innych osób. Dlatego warto w sposób refleksyjny i krytyczny przyjmować informacje, które do nas docierają.

Tworzymy wachlarz wolności – Niezależność w myśleniu

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czuję się niezależna/niezależny w moim myśleniu? Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła *wachlarza* na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiejsza lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza.

Co mi daje niezależność myślenia?

I PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Powiedz, że nasz obraz świata tworzy się przez lata nie tylko na podstawie naszych obserwacji, ale również za pośrednictwem innych ludzi i odbieranych przez nas informacji. Zwróć uwagę, że często docierają do nas sprzeczne przekazy, więc może być trudno zorientować się, co jest prawdą i co tak naprawdę na dany temat myśleć. Wskaż, że w takiej sytuacji krytycyzm i uważna analiza z uwzględnieniem różnych perspektyw, pomogą im w formułowaniu własnych opinii w oparciu o rzetelne dane, a to z kolei ułatwi im sformułowanie własnej opinii na określony temat na podstawie faktów a nie zmanipulowanych (nieprawdziwych) informacji (**WIEM**).

Poproś, by przypomnieli sobie sytuację, gdy odkryli, że podjęli jakąś decyzję na podstawie nieprawdziwych informacji. Co, biorąc pod uwagę okoliczności, mogą powiedzieć o wolności wyboru w tamtej sytuacji? Jakie emocje odczuwają, gdy o tym myślą? (**CZUJĘ**).

Zwróć ich uwagę, że wiele osób może ulegać manipulacji, bo na przykład nie mają dostępu do właściwego źródła informacji. Zapytaj, czy słyszeli o wyłudzeniach pieniędzy od ludzi starszych, np. o tzw. metodzie na wnuczka. Poproś, by zastanowili się, czy w ich otoczeniu jest ktoś, kogo mogą przed tym zjawiskiem przestrzec (**POMAGAM**).

I DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach poruszaliśmy temat: *Niezależność w myśleniu a wolność*

Propozycje aktywności:

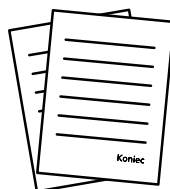
- Czy Tobie lub komuś znajomemu zdarzyło się nabrać na manipulację? Opowiedz o tym dziecku. Zwróć uwagę na moment, w którym zabrakło ostrożności.
- Zorganizujcie wspólne zadanie detektywistyczne: na tropach manipulacji, fake newsów i wciskania kitów. Niech każdy z Was znajdzie przykłady manipulacji i razem zastanówcie się, kto może być jej ofiarą. Przykład: <http://metrowarszawa.gazeta.pl/metrowarszawa/7,141635,21464140,kupie-mieszkanie-za-gotowke-znacie-to-wyjasniamy-o-co.html>
- Znajdźcie kwestię, na którą masz odmienne zdanie niż Twoje dziecko, np. prawo do decydowania o własnym wyglądzie – stroju, fryzurze, makijażu. Wysłuchajcie siebie nawzajem bez oceniania i znajdźcie przynajmniej dwa aspekty, w których się ze sobą zgadzacie. Ćwiczenie to pomaga dopuścić inny sposób myślenia, nie rezygnując ze swojego zdania.
- Rodzice są wzorem dla dziecka, nawet jeśli nastolatki będą temu zaprzeczać. Patrzą na nas i może nie natychmiast, ale po pewnym czasie naśladować zwyczaje wyniesione z domu. Dlatego modelowanie jest kluczowym narzędziem wychowawczym. Spróbujcie wspólnie całą rodziną odstawić telefony i zaplanować ciekawy sposób na spędzenie wspólnie czasu, to zwiększy szansę na skuteczności cyfrowego detosku. Ustalcie wspólne z dzieckiem zasady korzystania z telefonu komórkowego, które będą dotyczyły wszystkich członków rodziny. Zagłębienie się w świat cyfrowy odcina od realnego życia i relacji społecznych. Postarajcie się tworzyć w domu takie sytuacje, w których poświęcacie sobie uwagę, nie uciekacie do cyfrowego świata. Nic bowiem nie zastąpi dziecka kontaktu osobistego z drugim człowiekiem.

Jak rozpoznać fake news

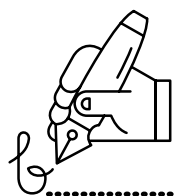
| SPRAWDŹ ŹRÓDŁO INFORMACJI

Przyjrzyj się stronie – innym treściom na niej zamieszczonym i danym kontaktowym.

| PRZECZYTAJ DO KOŃCA

Nagłówki mają przyciągnąć uwagę, zaintrygować. Zapoznaj się z całym tekstem zanim go prześlesz dalej.

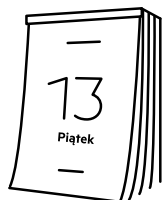
| SPRAWDŹ KIM JEST AUTOR

Czy artykuł jest podpisany? Jeśli tak, sprawdź czy taka osoba istnieje i jakie inne teksty napisała.

| SPRAWDŹ DODATKOWE ŹRÓDŁA

Sprawdź, czy cytowane w tekście źródła faktycznie odnoszą się do danej informacji i czy są wiarygodne.

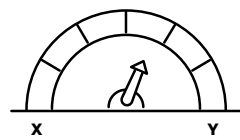
| SPRAWDŹ DATĘ PUBLIKACJI

Stare informacje mogą być już nieaktualne lub zdementowane.

| ZASTANÓW SIĘ CZY TO NIE ŻART

Jeśli informacja wydaje się dziwna i niewiarygodna, sprawdź stronę oraz autora.

| UWAGA NA STRONNICZOŚĆ

Zastanów się, czy Twoje własne przekonania nie wpływają na odbiór i ocenę informacji.

| ZAPYTAJ EKSPERTÓW

Dowiedz się więcej, by nie wprowadzić w błąd innych. Wyjaśnij wątpliwości z ekspertem.

Jak rozpoznać fake news?

1. Cześć, jestem Mark, dyrektor Facebooka. Witam wszystkich, wygląda na to, że wszystkie ostrzeżenia są prawdziwe. Korzystanie z Facebooka kosztuje pieniądze. Jeśli wyślesz ten link do 18 innych osób z Twojej listy, Twoja ikona zmieni kolor na niebieski i będzie dla ciebie darmowa. Jeśli mi nie wierzysz, Facebook zostanie zamknięty jutro o 18.00 i będziesz musiał zapłacić, aby go otworzyć. Wszystko zgodnie z prawem. Ta wiadomość informuje wszystkich naszych użytkowników, że nasze serwery zostały ostatnio przeciążone. Prosimy o pomoc w rozwiązaniu tego problemu. Wymagamy, aby nasi aktywni użytkownicy przekazywali tę wiadomość wszystkim osobom z listy kontaktów, aby zweryfikować naszych aktywnych użytkowników Facebooka. Jeśli nie wyślesz tej wiadomości do wszystkich kontaktów na Facebooku, Twoje konto pozostanie nieaktywne i straci wszystkie kontakty bez wysyłania tej wiadomości. Twój SmartPhone zostanie zaktualizowany w ciągu najbliższych 24 dni, ma nowy wygląd i nowy kolor czatu. Drodzy użytkownicy Facebooka, zaktualizujemy Facebooka od 23:00. do 05:00 rano dziś. Jeśli nie opublikujesz tego we wszystkich kontaktach, aktualizacja zostanie anulowana. Nie możesz komunikować się z wiadomościami na Facebooku. Musisz zapłacić cenę, jeśli nie jesteś częstym użytkownikiem. Jeśli masz co najmniej 10 kontaktów, wyślij tę wiadomość SMS, a logo zmieni kolor na czerwony, aby wskazać, że jesteś użytkownikiem.
2. Poznaj super technikę nauki języka w miesiąc i zostań poliglotą.
3. Pan Leszek zarabia 15 tysięcy dziennie, nie wychodząc z domu.

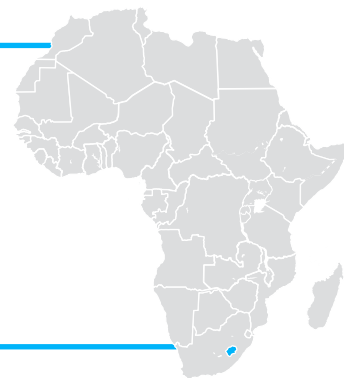
SCENARIUSZ 4

LESOTHO

*Wolność do realizacji
marzeń i celów*

LESOTHO

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Lesotho – osierocone dzieci

Lesotho to kraj w południowej Afryce. Jest jedynym państwem na świecie położonym w całości na wysokości ponad 1000 metrów n.p.m., co sprawia, że często nazywany jest podniebnym królestwem.

Kraj ten to mała enklawa wielkości naszego województwa wielkopolskiego zamieszkała przez niecałe 2 mln osób. Ze względu na położenie na tak dużej wysokości nad poziomem morza można tam, mimo że leży w Afryce, zimą spotkać śnieg. Większość ludności, ponad $\frac{3}{4}$ pracujących, utrzymuje się z rolnictwa, a kraj jest silnie uzależniony od swojego sąsiada – Republiki Południowej Afryki.

Ogromnym problemem w Lesotho jest HIV/AIDS – co czwarty mieszkaniec tego kraju jest zarażony wirusem. W rezultacie epidemia HIV i AIDS dotyka w Lesotho prawie każdą rodzinę. Przeciętna długość życia należy tu do najniższych na świecie – wynosi zaledwie 53 lata.

Skala zachorowań i wysokie bezrobocie zmuszają ludzi do emigracji, co powoduje, że niemal co piąte dziecko jest sierotą. Wiele z nich jest pozbawionych jakiegokolwiek opieki, gdyż ponad połowa populacji Lesotho żyje poniżej granicy ubóstwa, a to sprawia, że ludzie niechętnie decydują się przejąć opiekę nad cudzymi dziećmi.

Organizacja SOS Wioski Dziecięce – domy dla sierot i wsparcie dla rodzin

SOS Wioski Dziecięce (SOS Children's Villages) to założona w 1949 roku sieć organizacji działających w 135 krajach, których celem jest niesienie pomocy dzieciom. Sieć dba o dzieci, które straciły dom i rodzinę, jak również cierpiącym z powodu różnych form wykluczenia społecznego, w tym skrajnego ubóstwa. W Lesotho działają dwie SOS Wioski Dziecięce: w Quthing oraz w Maseru. W obu placówkach mieszkają i uczą się osierocone oraz opuszczone dzieci, a także dzieci z rodzin, których nie stać na edukację.

SOS Wioski Dziecięce Lesotho w ramach Programu Umocnienia Rodziny pomagają również rodzinom opiekującym się dziećmi osieroconymi albo zagrożonymi porzuceniem. Jedną z dostępnych form pomocy są pożyczki, dzięki którym możliwe jest stworzenie własnego małego przedsiębiorstwa. Organizacja aranżuje regularne spotkania motywacyjne, podczas których podopieczni programu dzielą się doświadczeniami z tymi, którzy dopiero rozpoczynają swój biznes. Dzięki wymianie doświadczeń nowo powstałe przedsiębiorstwa mają szansę stawać się coraz bardziej efektywne.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wsparła fundusz, w ramach którego SOS Wioski Dziecięce Lesotho pomagają rodzinom opiekującym się dziećmi osieroconymi albo zagrożonymi porzuceniem. Wsparcie Kulczyk Foundation umożliwiło podopiecznym SOS Wiosek Dziecięcych Lesotho udział w szerokiej ofercie warsztatów z przedsiębiorczości, dzięki którym będą oni mogli przygotować się do rozpoczęcia własnego biznesu (np. hodowli zwierząt gospodarskich) i stać się finansowo niezależni.

Prawo do marzeń – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Czy warto marzyć? „Jeśli potrafisz o czymś marzyć, to potrafisz także tego dokonać” – Walt Disney. Marzenia dają siłę i poczucie mocy, pomagają znaleźć swoją niszę, są budulcem samooceny i tożsamości. Wiek nastoletni charakteryzuje się entuzjazmem, zaangażowaniem emocjonalnym oraz intensywnością myślenia i działań, co z jednej strony daje ogromną energię do realizacji marzeń, z drugiej zaś sprawia, że ewentualne rozczarowania bywają szczególnie bolesne.

Pozytywnym przykładem osoby realizującej marzenia jest szwedzka nastolatka Greta Thunber, która protestuje przed parlamentem szwedzkim przeciwko zmianom klimatycznym. Marzenie o zatrzymaniu niekorzystnych zmian klimatycznych realizuje, zarażając ludzi na całym świecie świadomym, ekologicznym stylem życia dla dobra planety.

Co my dorośli możemy zrobić, aby pomóc młodym ludziom marzyć? Możemy urealniać marzenia, nie podcinając skrzydeł – dodawać wiary w siebie młodym marzycielom, wspierać, a jednocześnie pomagać, żeby realnie postrzegali swoje możliwości.

Często do psycho terapeutów przychodzą nastolatki z niską samooceną, bez marzeń, bo nie były wpierane przez ważnych dorosłych. Nie było kogoś kto, by powiedział: „spróbuj, nie poddawaj się, jestem z tobą”. Są jednak i tacy, którzy załamują się, że ich marzenia się nie spełniają, bo paradoksalnie wszyscy w nich wierzyli i mówili, że są najlepsi, że im się uda, a rzeczywistość okazała się inna, nie udało się zrobić tego, o czym marzyli. Nie tak to miało wyglądać! Nie przeszedłem castingu, nie wygrałam konkursu, nie dostałam się do wymarzonej szkoły. Trudno się z takiego rozczarowania pozbierać, bo na tym pomysle opierał się plan na całe życie.

Gdy wspieranie realizacji marzeń połączy się z szacunkiem, akceptacją, ale także wzmocnieniem kompetencji logicznego myślenia, pozwalającego rozumieć i przewidywać skutki własnego działania, wtedy marzenia będą jednym ze sposobów na rozwój młodego człowieka, a nie czymś, co stanowi jedyną oś życia i budulec samooceny.

Dobrze, żeby nastolatki marzyły o różnych rzeczach, dawały sobie szansę w różnych dziedzinach, wyznaczały sobie zróżnicowane cele, szukały wzorców do naśladowania, rozwijały się oraz uczyły, że warto marzyć i działać, ale czasem coś może nie wyjść, jednak to nie jest porażka, a kolejny krok do nowych marzeń. Warto odważyć się marzyć i sięgać po swoje cele, uzbrowiwszy się w rezyliencję, czyli nasze zasoby, które składają się na zdolność do pokonywania przeciwności losu oraz elastycznego przystosowywania się do trudnych warunków życiowych. Te zasoby są jak rzeki, które zasilają w świeżą wodę jezioro marzeń. Im więcej takich zasobów, tym więcej szans, by młody człowiek marzył i spełniał swoje marzenia, bo nawet gdy jeden dopływ zostanie odcięty, to pozostałe będą dostarczać do jeziora wodę.

Nastolatki, żeby dowiedzieć się kim są, muszą napętniać się od środka dobrymi myślami na swój temat, sukcesami, pozytywnymi doświadczeniami i sytuacjami, które budują w nich poczucie siły i mocy oraz dają wiarę w siebie, energię do działania. Proces ten może przebiegać różnie, zarówno gdy mają marzenia, które nie okażą się realne, jak i takie, które będą dawać im poczucie wolności, spełnienia oraz radości z własnych działań.

Ciekawość świata wykazywana przez nastolatki i typowe w tym wieku kwestionowanie norm oraz zasad przy akceptującym, ale czujnym wsparciu ważnych dorosłych, może pomóc im realizować marzenia i pragnienia, a także odkrywać to, kim naprawdę są, co je cieszy i w jakim kierunku pragną podążać. A zatem, pozwólmy im marzyć!

Wolność do realizacji marzeń i celów

Zagadnienia kluczowe: wolność – marzenia, cele, wolność do realizacji marzeń i celów

Środki dydaktyczne: film, karta pracy „Marzenia, które wyznaczają nasze cele”, karteczki samoprzylepne.

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że wyrazem wolności może być swoboda realizowania własnych marzeń i celów.
- **CZUJĘ:** Uczeń zdaje sobie sprawę, jak mogą czuć się osoby pozbawione możliwości realizowania własnych marzeń.
- **POMAGAM:** Uczeń wyraża gotowość do wspierania innych w realizacji marzeń i celów..

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Podniebne królestwo” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć *Dlaczego warto poruszyć ten temat* oraz *Wstęp geograficzno-problemowym*, w którym został opisany problem porzuconych i osieroconych dzieci z Lesotho znajdujących w SOS Wioskach Dziecięcych opiekę i szansę na realizację swoich marzeń.

Na tydzień przed realizacją zajęć poproś uczniów, żeby wyznaczyli sobie cele, które spróbują zrealizować w ciągu najbliższych siedmiu dni.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Jakie mamy cele?

PRACA INDYWIDUALNA, BURZA MÓZGÓW

Poproś uczniów, aby przypomnieli sobie i zapisali na kartkach cele, które postawili sobie w ostatnim tygodniu. Mogło to być, np.: opanowanie trudnego materiału z jakiegoś przedmiotu, zebranie pieniędzy na zakup czegoś czy też wykonanie jakiejś pracy artystycznej. Następnie niech zaznaczą te cele, które udało im się zrealizować. Poproś, by zastanowili się, czy te cele przybliżają ich do osiągnięcia jakiegoś nadrzędnego celu. Jakiego?

Zapytaj, czy ktoś chciałby opowiedzieć o jakimś celu, który zapisał lub podzielić się refleksjami na temat tego ćwiczenia.

Zwróć uwagę, że niektóre cele są doraźne i proste do zdefiniowania oraz osiągnięcia, a niektóre mogą być dalekosiężne, wymagające bardzo dużo wysiłku i planowania.

Zapytaj, co może wpływać na realizację naszych celów. Zapisuj odpowiedzi, starając się je grupować tematycznie. Możesz skorzystać z kategorii: czynniki wewnętrzne (np. zdrowie, zdolności, trudności w czymś) i zewnętrzne (np. status materialny, dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej). Oznacz to, co pomaga osiągać cele oraz te czynniki, które utrudniają ich realizację.

Efekt Domina. Podniebne królestwo

FILM, ROZMOWA

Powiedz uczniom, że dzisiaj obejrzą fragment odcinka serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Podniebne Królestwo”, który przedstawia historie mieszkających na ulicy w Lesotho osieroconych dzieci pozbawionych podstawowych środków do życia.

Zapytaj uczniów o ich refleksje po filmie. Czy znaleźli w nim jeszcze jakieś czynniki, które mogą wpływać na realizację celów. Jeśli takie wskażą, dopisz je do listy.

Zwróć uwagę uczniów na to, że często dopiero zaspokojenie podstawowych potrzeb umożliwia planowanie przyszłości i realizowanie innych celów. Zaznacz, że bohaterowie reportażu początkowo skupiali się na przetrwaniu, jednak gdy znaleźli się w domu pod opieką dorosłych, zaczęli wykonywać czynności, które sprawiają im przyjemność, np. śpiewanie w chórze. Jeżeli robienie czegoś sprawia nam radość, daje satysfakcję, wzrasta poziom naszej motywacji do działania. Dzięki temu możemy podejmować nawet duży wysiłek, by osiągnąć cele, które przed sobą stawiamy. To sposób na realizację marzeń.

Marzenia, które wyznaczają nasze cele

PRACA INDYWIDUALNA

Poproś, aby każdy uczeń zastanowił się, jakie ma marzenie. Rozdaj im [karty pracy „Marzenia, które wyznaczają nasze cele”](#) i poleć, aby odpowiedzieli na zadane pytania:

1. Jakie cele musisz przed sobą postawić, aby zrealizować swoje marzenia?
2. Co może ci pomóc osiągnąć te cele?
3. Co przeszkadza ci w osiągnięciu celów?
4. W jaki sposób możesz pokonać przeszkody na drodze do realizacji marzenia?

Zapytaj, jakie mają refleksje po tym ćwiczeniu. Poproś, aby zastanowili się, w jaki sposób analiza, którą wykonali, wpłynęła na ich myślenie o własnych marzeniach i możliwościach ich realizacji. W jaki sposób realizacja marzenia może na nich oddziaływać? Czy uważają, że wszystkie marzenia powinny się spełniać? Co nam mogą dawać marzenia, których nie realizujemy?

Możesz zaproponować uczniom, aby w tym ćwiczeniu skorzystali z metody SMART, czyli takiego sposobu formułowania celów, który zwiększa szansę na ich realizację. SMART to akronim opisujący pięć cech, jakie powinien spełniać dobrze sformułowany cel:

- **S**precyzowany
- **M**ierzalny
- **A**trakcyjny
- **R**ealistyczny
- **T**erminowy

Omów z nimi poszczególne elementy tej metody lub zachęć, aby poszukali jej dokładniejszego opisu w Internecie.

Marzenia zmieniają świat

REFLEKSJA, ROZMOWA

Zacytuj uczniom fragment biografii Marii Skłodowskiej-Curie autorstwa jej córki, Ewy Curie: „W jaki sposób zdobyć uniwersyteckie wykształcenie w mieście, którego uniwersytet nie przyjmuje kobiet! (...) Więc Brońcia i Mania całymi godzinami radzą, próbują wymyślić, wykombinować jakiś realny plan dla osiągnięcia swych zamierzeń. (...) [J]ednego tylko pragnie: jechać do Paryża, ugasić tam, u samego źródła, w Sorbonie, ów żar tęsknoty do wiedzy”.

Powiedz, że ta chęć realizacji marzenia sprawiła, że Maria Skłodowska-Curie zmieniła świat. Poproś, aby na karteczkach samoprzylepnych napisali, jak realizacja ich marzenia może wpłynąć na najbliższe i nieco dalsze otoczenie. Narysuj na tablicy Ziemię i poproś, aby każdy przykleił tam swoją karteczkę. Porozmawiaj z uczniami o tym, co czują i myślą o możliwościach zmienienia świata swoimi marzeniami.

Tworzymy wachlarz wolności – Marzenia

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czuję wolność do realizowania własnych marzeń i celów? Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła wachlarza na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiejsza lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza.

Prawo do realizacji marzeń

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Porozmawiaj z uczniami o tym, że każdy ma prawo do swoich marzeń i ich realizacji. Marzenia czasem mogą wytyczyć cel w naszym życiu, dając nam motywację do jego osiągnięcia. Przypomnij, że zaspokojenie podstawowych potrzeb jest warunkiem niezbędnym do realizacji bardziej złożonych marzeń i celów. Brak środków do tego, aby rozwijać swój potencjał, ogranicza wolność do wymyślenia oraz realizacji swoich marzeń i celów (**WIEM i CZUJĘ**).

Powiedz uczniom, że warto jest wspierać innych w realizacji ich celów i marzeń (**POMAGAM**).

| DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach realizowaliśmy temat: *Wolność do realizacji marzeń i celów*

Propozycje aktywności:

- Zastanów się, czy wiesz o czym marzy Twoje dziecko. Porozmawiaj z nim o tym.
- Zastanów się, na ile znasz swoje dziecko. Czy wiesz, jakie są zasoby (umiejętności, silne strony) Twojego dziecka? Jak możecie je wykorzystać do rozwijania jego potencjału?
- Mów dobrze o swoim dziecku. Dostrzegaj jego starania. Gdy powiesz coś dobrego, nie dodawaj „ale...”, bo to anuluje wcześniejszą część wypowiedzi. Wychwytujemy informacje w ten sposób, że bardziej pamiętamy krytykę niż pochwały. Jeśli chcemy dodać naszym dzieciom skrzydeł, to okażmy im wsparcie, zauważmy starania, doceńmy je dobrym słowem, w ten sposób budujemy chęć do działania. Krytyka osłabia i demotywuje. Oczywiście można porozmawiać, o tym co należy jeszcze poprawić. Bywa jednak tak, że gdy damy dziecku wsparcie i podbudujemy jego samoocenę, to ono samo wpadnie na pomysł, jak zwiększyć efektywność swoich działań. Jeśli odkryje to samodzielnie, to znaczy, że motywacja jest wewnętrzna. Kształtuje to samodzielność i odpowiedzialność.
- Pomyśl, czy jest coś co możesz zrobić, żeby wesprzeć swoje dziecko na drodze do realizacji jego marzeń. Porozmawiaj z nim o tym, być może ma na to własne pomysły.
- Opowiedz dziecku o swoich marzeniach. O takim, które zrealizowałeś/zrealizowałaś i jak to się stało, że tego dokonałeś/dokonałaś.
- Opowiedz również o marzeniu, którego nie udało Ci się zrealizować. Zastanów się, co mogło Ci pomóc, w osiągnięciu tego celu.
- Pomyślcie, jakie poszczególni członkowie rodziny mają marzenia. Spiszcie je na kartkach, a potem sprawdźcie, czy wiecie, o czym marzą Wasi bliscy. Porozmawiajcie o tym.

Marzenia, które wyznaczają nasze cele

<p>Jakie cele musisz przed sobą postawić, aby zrealizować swoje marzenia?</p>	
<p>Co może Ci pomóc osiągnąć te cele?</p>	
<p>Co Ci przeszkadza w osiągnięciu celów?</p>	
<p>W jaki sposób możesz pokonać przeszkody na drodze do realizacji marzenia?</p>	

SCENARIUSZ 5

WENEZUELA KOLUMBIA

*Niezależność
podejmowania decyzji*

WENEZUELA KOLUMBIA

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Wenezuela i Kolumbia – kryzys humanitarny

Wenezuela to państwo znajdujące się w północnej części Ameryki Południowej, położone nad Morzem Karaibskim i Oceanem Atlantyckim. Gospodarka Wenezueli opierała się na dochodach ze sprzedaży ropy naftowej, co zapewniało jej dobre funkcjonowanie do czasu, gdy w 2013 roku pod rządami prezydenta Nicolása Maduro zapanowała dyktatura. W 2018 roku doprowadziła ona kraj do katastrofy ekonomicznej i kryzysu humanitarnego. Około 90% ludzi znalazło się na granicy skrajnego ubóstwa, czyli tzw. minimum egzystencji, które wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego życie ludzkie jest zagrożone. W sklepach brakowało żywności. Część szkół i szpitali przestała działać. Tak głęboki kryzys humanitarny może w połączeniu z konfliktem politycznym przerodzić się w wojnę domową.

Wskutek kryzysu bardzo wielu Wenezuelczyków zaczęło emigrować z kraju. Większość z nich opuszczała Wenezuelę, przekraczając granicę z Kolumbią. Od 2018 roku na pograniczu wenezuelsko-kolumbijskim odnotowano największy w Ameryce Łacińskiej ruch migracyjny. W ciągu roku ponad milion migrantów z Wenezueli przybyło do Kolumbii. Przy wspomnianej granicy znajduje się most Símona Bolívara, który został nazywany przez media mostem desperacji. Stał się on symbolem kryzysu uchodźczego. W styczniu 2019 roku, kiedy realizowany był odcinek „Efektu Domina”, każdego dnia kilkadziesiąt tysięcy Wenezuelczyków przechodziło przez ten most.

Położona na terenie Kolumbii Cúcuta to miasto, przez które przechodzi najwięcej wenezuelskich uchodźców. Dla większości stanowi ona przystanek w dalszej drodze, niektórzy zaś próbują tu ułożyć sobie życie.

Wielu uchodźców z Wenezueli kieruje się do stolicy Kolumbii, Bogoty. Aby tam dotrzeć, muszą przebyć trasę liczącą ponad 500 km. Niektórzy idą jeszcze dalej, do Ekwadoru, Peru, a nawet Chile. Większość osób, w tym wiele małych dzieci, idzie piechotą, bo nie stać ich na jakikolwiek transport. Część drogi wiedzie przez wysokie góry, a uchodźcy nie są przygotowani na warunki tam panujące, co naraża ich życie i zdrowie.

Organizacja Comparte por una vida – pomoc dla wenezuelskich dzieci

Wenezuelska organizacja pozarządowa Comparte por una vida (CPUV) prowadzi programy dożywiania dzieci w szkołach i szpitalach. Jedną z placówek biorących udział w projekcie dożywiania prowadzonym przez CPUV jest szkoła La Frontera w Kolumbii, w której uczy się ponad 500 wenezuelskich dzieci. Te najbardziej potrzebujące otrzymują wsparcie od organizacji – 100 dzieci dzięki temu dostaje w szkole obiady. Jako że ich rodziców nie stać na zapewnienie im odpowiedniego wyżywienia, jest to dla nich podstawowy, często jedyny, posiłek w ciągu dnia.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation przekazała Comparte por una vida środki finansowe na rzecz programów dożywiania dzieci prowadzonych przez organizację w szkołach w Wenezueli i Kolumbii. Dzięki temu wenezuelskie dzieci, które uczą się w tych placówkach, otrzymują ciepłe posiłki i zdrową żywność.

Podjęcie niezależnych decyzji – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Któż z nas nie marzył o wygranej na loterii? Jak wpłynęłoby to na podejmowane przez nas decyzje i w konsekwencji jak zmieniłoby nasze życie? Większość z nas ma określone dochody, co z jednej strony uczy planowania wydatków, z drugiej jednak ogranicza możliwości wyboru tego, co chcielibyśmy zrobić.

Niezależność ekonomiczna daje większą swobodę w kierowaniu się w dokonywaniu wyborów tym, czego naprawdę chcemy i pomaga w podejmowaniu decyzji w trudnych sytuacjach. Dlatego warto dążyć do jej uzyskania, aby móc w życiu realizować to, co jest dla nas ważne, nasze marzenia i cele, które nadają życiu sens.

W uświadomieniu sobie ważności tego zagadnienia pomóc mogą przykłady dwóch osób – Muhamada Yanusa oraz Victora Frankla. Pierwszy poprzez swój bank dla ubogich dawał szansę na nowe życie, takie zwrotne kieszonek na określone cele; a drugi po przeżyciu obozu zagłady szukał sensu, który daje ludziom szansę przeżycia najtrudniejszych nawet doświadczeń – odpowiadał na pytanie po co żyć, a nie jak, co pomagało określić sens i kierunek dalszej świadomie obranej drogi. W 2006 roku Komitet Noblowski w uzasadnieniu przyznania Pokojowej Nagrody Nobla Muhammadowi Yanusowi z Bangladeszu i jego organizacji Grameen Bank napisał, że: „nie będzie można osiągnąć trwałego pokoju, dopóki duże grupy ludności nie znajdą sposobu na wydostanie się z nędzy”. Profesor ekonomii z Bangladeszu, nazywany „bankierem biedoty” pożyczał pieniądze w zasadzie jedynie kobietom na bardzo konkretne cele, np. zakup sprzętu do domu. Pomysł ten powstał, gdy w 1976 roku wraz z grupą swoich studentów trafił do wsi Dżobra, w której kobiety wytwarzały bambusowe stołki. Zarabiały po 2 centy dziennie i nie było ich stać na zakup materiału za 20 centów. Było to poza ich zasięgiem finansowym. Pobierały więc materiał od przyszłego nabywcy. Wysłuchał ich historii i postanowił im pomóc stać się bardziej samodzielnymi w prowadzeniu tego mikro biznesu, udzielił im pożyczki. Eksperyment okazał się udany i przekształcił się w ogromną inicjatywę uhonorowaną Nagrodą Nobla. Badania prowadzone w ciągu wielu lat funkcjonowania jego banku pokazują jednak, że nie każdy pożyczkobiorca potrafi sobie poradzić z samodzielnością i wolnością, które uzyskał dzięki pożyczonym pieniądzą. Mieli środki, ale nie potrafili określić i jasno sprecyzować swojego celu, popadali w długi. Inni w tym samym czasie wiedzieli, jak spożytkować tę szansę i tworzyli sobie warunki do godnego życia. Można ich porównać do osób, które wygrały w toto lotku. Wielu z nich skończyło przygodę z raptownym przyplływem pieniędzy depresją, długami i uzależnieniami, gdy inni spożytkowali środki pozytywnie, wiodą spokojne życie lub angażują się w społeczne inicjatywy na rzecz innych.

Victor Frankl, austriacki psychiatra i psychoterapeuta, w czasie wojny był więźniem obozów koncentracyjnych. To doświadczenie skłoniło go do zastanawiania się, co daje jednym wolę życia, a innym ją odbiera. Zaobserwował, że największe szanse na przeżycie obozów zagłady mieli ci, na których po ewentualnym powrocie czekało zadanie do wykonania – mogło to być wychowanie dziecka, lubiana i pasjonująca praca czy danie świadectwa innym o tym, co przyszło im przeżyć. Frankl pisał, że jeśli jesteśmy w stanie znaleźć jakiś cel, będzie nam nie tylko łatwiej tolerować cierpienie, ale też stanie się ono wyzwaniem. Podstawą wypracowanej przez niego metody logoterapii („logos” znaczy „sens”) jest uzmysłowienie sobie sensu życia. Trzema drogami, które mogą doprowadzić do odkrycia sensu, są twórcza praca lub działanie, kontakt z innym człowiekiem, a przede wszystkim poczucie miłości dawanej i otrzymywanej oraz oswajanie cierpienia poprzez wykształcenie rezyliencji, która jest ważną umiejętnością radzenia sobie w obliczu kryzysu oraz zdolnością powracania do równowagi po trudnych wydarzeniach.

Posiadanie zarówno wystarczających środków ekonomicznych, jak i jasno sprecyzowanego celu oraz określonego sensu życia, jest kluczem do wolności wyboru, samoświadomości i autoekspresji. Wybudowania statuy wolności i odpowiedzialności w jednym. Pokazywanie młodym ludziom tej perspektywy może wzmocnić ich w samostanowieniu, samoświadomości i dokonywaniu w życiu dobrych niezależnych wyborów.

Podjęcie niezależnych decyzji

Zagadnienia kluczowe: wolność – większe spektrum wyboru związane z niezależnością ekonomiczną, możliwość podejmowanie decyzji bez presji ekonomicznej, nasze zasoby, realizacja celów

Środki dydaktyczne: film, karty pracy – „Budżet rodziny”, „Decyzje Marii”, „Moje decyzje”.

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że niezależność finansowa daje szansę na większą wolność przy podejmowaniu życiowych decyzji, a także daje więcej możliwości realizacji celów, więc warto wykorzystywać nasz potencjał, aby uzyskać taką swobodę.
- **CZUJĘ:** Uczeń potrafi określić, jak może się czuć osoba, której swoboda decyzji jest ograniczona ze względu na sytuację materialną.
- **POMAGAM:** Uczeń ma świadomość, że osoby z jego rodziny dysponują określonymi środkami finansowymi i stara się rozmawiać z nimi o swoich potrzebach w kontekście dostępnego budżetu.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Dla naszych dzieci” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczyk-foundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć **Dlaczego warto poruszyć ten temat** oraz **Wstęp geograficzno-problemowy**, w którym została opisana masowa ucieczka mieszkańców Wenezueli do sąsiedniej Kolumbii w wyniku kryzysu humanitarnego.

Poproś uczniów, aby przynieśli na zajęcia analizy celów i marzeń z zajęć poświęconych Lesotho.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Czy niezależność finansowa pomoże mi realizować moje marzenia?

PRACA INDYWIDUALNA, ROZMOWA

Poproś uczniów, aby na swoich analizach celów i marzeń zaznaczyli te, do realizacji których potrzebne są pieniądze oraz inne zasoby, czyli cechy, zalety, umiejętności. Rozdaj im karty pracy „Moje zasoby”, niech wypiszą na nich zasoby potrzebne do realizacji poszczególnych celów.

Zapytaj uczniów, jakie refleksje po tym ćwiczeniu im się nasuwają, czy pieniądze są celem, czy środkiem do realizacji celów. Powiedz, że gdy coś jest dla nas ważne i staramy się to osiągnąć, to warto się zastanowić, co takiego posiadamy, potrafimy lub wiemy, co przybliży nas do realizacji celu. Podkreśl, jak ważne jest, abyśmy poznawali i rozwijali nasz potencjał, który może nam pomóc w osiągnięciu niezależności finansowej, która ułatwia dokonywanie wyborów w zgodzie z samym sobą.

Efekt Domina. Dla naszych dzieci

FILM, BURZA MÓZGÓW, PRACA W GRUPACH, PRACA INDYWIDUALNA

Powiedz uczniom, że za chwilę obejrzą fragment serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Dla naszych dzieci”, który pokazuje historię kobiety, Marii, jednej z ofiar kryzysu w Wenezueli.

Po projekcji powiedz uczniom, że Maria musiała podjąć pewne decyzje dotyczące siebie i swojej rodziny, a przed nią jest jeszcze wiele decyzji do podjęcia. Poproś, aby zastanowili się, jakie to były decyzje. Zapisuj podawane przez uczniów odpowiedzi.

Następnie podziel klasę na 4–5-osobowe grupy, rozdaj im karty pracy „Decyzje Marii” i poproś, żeby każda z nich wybrała jedną z decyzji Marii i odpowiedziała na następujące pytania:

- Co wpłynęło na to, że podjęła taką decyzję (przeszłość)?
- Co może wpłynąć na jej decyzję (przyszłość)?
- Czy podjęta decyzja była taka, jaką Maria chciała podjąć, czy wolałaby, aby było inaczej (przeszłość)?
- Co może pomóc, aby decyzja była zgodna z tym, czego chce Maria (przyszłość)?

Poproś, aby dwie grupy zaprezentowały swoje odpowiedzi – jedna dotyczące przeszłości i jedna przyszłości. Pozwól innym na dodawanie istotnych według nich kwestii.

Zapytaj uczniów, jakie mają refleksje. Czy łatwo jest podjąć własną, zgodną z samym sobą decyzję? Co sprawia, że jakaś decyzja wydaje im się zgodna z tym, czego rzeczywiście chcą? Jakie widzą czynniki, które ograniczają wolność wyboru? Co z kolei może zwiększyć swobodę podejmowania decyzji? Zapisuj odpowiedzi i zwróć uwagę, aby znalazły się wśród nich: marzenia i cele, którymi się kierujemy oraz kwestie finansowe.

Możesz kontynuować to zadanie. Powiedz uczniom, że codziennie każdy z nas podejmuje różne decyzje. Dokonujemy wielu wyborów: co zjeść na śniadanie, którą bluzkę kupić, gdzie się uczyć, mieszkać i z kim spędzać czas. Rozdaj im karty pracy „Moje decyzje” do wypełnienia. Poproś, aby każdy zrobił sobie listę trzech decyzji, które ostatnio podjął, i trzech, które będzie musiał podjąć. Następnie niech zastanowią się, co wpłynęło na to, jakie decyzje już podjęli, a jakie widzą czynniki, które mogą wpłynąć na ich przyszłe decyzje. Niech się zastanowią, czy czuli, że mają wolność w podejmowaniu tych decyzji. Co mogłoby pomóc w podjęciu przyszłych decyzji, by były zgodne z ich przekonaniami?

Powiedz, że przed kryzysem Maria dzięki swoim umiejętnościom miała środki na utrzymanie rodziny. Pozwalało jej to na wybór pracy, miejsca zamieszkania i szkoły dla dzieci. Gdy wszystko straciła, wolność jej i rodziny została bardzo ograniczona. Kobieta nie miała już wyboru, gdzie mieszkać i pracować, jednak wykorzystała swoje umiejętności, aby odzyskać niezależność finansową.

Zapytaj uczniów, jak w tym kontekście rozumieją pojęcie niezależności finansowej. Poproś, aby zastanowili się nad przykładami sytuacji, w których niezależność finansowa umożliwia dokonanie wyboru lub poszerza spektrum możliwości.

Nasze finanse

PRACA W GRUPACH

Podziel klasę na 4–5-osobowe grupy i daj każdej z nich kartę pracy „Budżet rodziny”. Powiedz, że druga kolumna odzwierciedla wydatki, kiedy rodzina dysponowała wysokim budżetem. Poproś, aby opracowali trzecią kolumnę budżetu, gdy dochody rodziny bardzo się zmniejszyły. Jak zaplanowaliby wydatki? Niech zaznaczą, co musi zostać, co można ograniczyć, z czego zrezygnować.

Porozmawiajcie o tym, dlaczego w taki sposób rozplanowali budżet.

Powiedz uczniom, że sytuacje finansowe ludzi często bardzo się różnią. Dla niektórych zakup butów to drobiazg, a dla innych jest poważną pozycją w budżecie. Niektórzy dostają kieszonkowe i mogą pójść w dowolnym momencie do kina, inni nie mogą sobie na taki wydatek pozwolić. Warto więc zwrócić uwagę, chociażby planując jakąś aktywność w gronie przyjaciół, czy na pewno każdego na nią stać. Należy też mieć świadomość, że w życiu każdego z nas może się zdarzyć coś, co spowoduje niekorzystną zmianę w naszej sytuacji materialnej i nagle coś, co było dla nas bez problemu dostępne, znajdzie się poza naszym zasięgiem. Może to być utrata źródła dochodu (np. przez rodzica) lub kryzys gospodarczy, który sprawia, że pieniądze tracą swoją wartość nabywczą, albo nie ma co za nie kupić (możesz przypomnieć kryzys w Polsce w latach 80-tych – kartki na jedzenie i puste półki), albo coś zaczyna kosztować o wiele więcej niż dotychczas, więc nie możemy sobie na to pozwolić. Zapytaj uczniów, czy ktoś doświadczył sytuacji, gdy pojechał zagranicę i coś, co kosztowało u nas przysłowiową złotówkę, tam kosztowało kilkakrotnie więcej. Czy zrezygnowali z zakupu? Jak się czuli w takiej sytuacji?

Tworzymy wachlarz wolności – Niezależność finansowa

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czuję się niezależna/niezależny finansowo? Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła wachlarza na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiaj lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza

Co nam daje niezależność finansowa?

I PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Podkreśl, że niezależność finansowa jest jedną z podstaw poczucia bezpieczeństwa (WIEM).

Zapytaj uczniów, jak mogły czuć się Maria i jej córka w nowej rzeczywistości, gdy nie mogły sobie pozwolić nie tylko na mieszkania, ale nawet na jedzenie. Gdy musiały podjąć każdą dostępną pracę, byle zarobić na utrzymanie (CZUJĘ).

Zwróć uwagę, że czasem nie mamy wpływu na sytuację, w jakiej się znajdujemy. Zdarza się, że okoliczności zewnętrzne, tak jak miało to miejsce w Wenezueli, pozbawią ludzi możliwości wyboru. Dlatego ważne jest, aby nie oceniać i starać się podchodzić ze zrozumieniem do czyjejś sytuacji. Przypomnij, jak ważny był dla Marii i jej córki życzliwy stosunek do nich innych ludzi (POMAGAM).

| DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach realizowaliśmy temat: *Niezależność podejmowania decyzji*

Propozycje aktywności:

- Porozmawiaj z dzieckiem, czym jest lub, jeśli Twoje dziecko nie dostaje kieszonkowego, czym mogłoby być dla niego kieszonkowe, do czego służy i dlaczego warto oszczędzać.
- Porozmawiaj spokojnie z nastolatkiem o pieniądzu. Zapytaj, czego potrzebuje, poproś, aby zastanowił się nad hierarchią tych potrzeb i uwzględniając ją, zaplanował swoje wydatki. Uczy to dziecko racjonalnego planowania wydatków w połączeniu z określaniem swoich potrzeb.
- Zaproponuj dziecku stworzenie budżetu, aby nauczyć je planowania i zarządzania oszczędnościami.
- Zapytaj dziecko, czy chce porozmawiać o budżecie Waszej rodziny. Być może to dobry moment, aby podyskutować z nim o tym, na zaspokojenie jakich jego potrzeb Was stać, a jakich nie i dlaczego.
- Opowiedz dziecku o pierwszych samodzielnie zarobionych przez Ciebie pieniądzu, na co je wydałaś/wydałeś i jak znalazłaś/znalazłeś pierwszą pracę.

Moje zasoby

Cel	Moje zasoby, które mogą pomóc mi w zdobyciu środków na realizację celu

Decyzje Marii

Decyzja/wybór Marii – przeszłość	Co na nią wpłynęło?	Czy podjęta decyzja była taka, jaką Maria chciała podjąć, czy wolałaby, aby było inaczej?
Decyzja/wybór – przyszłość	Co na nią może wpłynąć?	Co może pomóc, aby decyzja była zgodna z tym, czego chce Maria?

Moje decyzje

Decyzja/wybór – przeszłość	Co na nią wpłynęło?	Czy to jest decyzja, jakiej chciałam/chciałem, czy też wolałabym/wolałbym inaczej?
Decyzja/wybór – przyszłość	Co na nią może wpłynąć?	Co może pomóc, aby była to decyzja zgodna z tym, czego chcę?

Budżet rodziny

Pozycje w budżecie 4-osobowej rodziny	Miesięczny budżet do dyspozycji	Miesięczny budżet po utracie dochodu przez jedno z rodziców
Kwota do dyspozycji	8000	
Zakupy spożywcze	1500	
Środki czystości, kosmetyki	200	
Czynsz za mieszkanie	650	
Ubrania	400	
Media, elektryczność, gaz	300	
Koszty utrzymania samochodu (paliwo, opłaty, naprawy)	700	
Telefony (4 – po jednym dla każdego członka rodziny)	140	
Kredyt na mieszkanie	1700	
Telewizja kablowa	40	
Szkoła – podręczniki, zeszyty, przybory szkolne, wycieczki klasowe, obiady	350	
Zajęcia dodatkowe np. basen, pianino, jazda konna	400	
Kieszonkowe dzieci	200	
Internet	50	
Rozrywki, kino, książki, teatr, jedzenie na mieście, wypad weekendowe, wakacje	650	
Prywatna opieka medyczna	500	
Łącznie wydatki	7780	
Pozostaje	220	

SCENARIUSZ 6

KENIA

Wolność wyrażania siebie

KENIA

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Kenia – dzieci ze slumsów Kibery

Kenia to państwo położone we wschodniej Afryce nad Oceanem Indyjskim. Stolicą i zarazem największym miastem Kenii jest Nairobi, które zamieszkują ponad 4 miliony mieszkańców. W Nairobi bogate dzielnice sąsiadują z biednymi, takimi jak Kibera, przez wielu uważana za jeden z największych slumsów na świecie (170 tys. mieszkańców wg danych z 2009 roku).

Panuje w niej ogromne bezrobocie. Jej mieszkańcy cierpią z powodu głodu, fatalnych warunków sanitarnych i braku opieki medycznej. Niestety problemem jest również dostęp do edukacji, która w Kenii jest odpłatna i nie wszystkich rodziców stać na wysłanie swoich dzieci do szkoły. Kibera jest wyjątkowo niebezpieczna dla dzieci, które każdego dnia spotykają się tu z przestępczością i przemocą. Dzieci ze slumsów bez pomocy z zewnątrz nie mają praktycznie żadnych szans na wyjście z kręgu biedy. Dlatego tak ważne jest, aby wesprzeć je w zbudowaniu poczucia własnej wartości, aby mogły zacząć myśleć, że jest możliwe życie poza slumsami.

Organizacja Project Elimu – taniec źródłem nadziei

Project Elimu to lokalna organizacja, która powstała w 2017 roku, żeby dać dzieciom ze slumsów Nairobi szanse na kontakt ze sztuką i tym samym odskocznię od życia w nędzy. Taniec dla wielu z nich stał się pasją, pozwolił im wyrazić emocje i obudził nadzieję na lepszą przyszłość.

Organizacja kładzie nacisk nie tylko na przygotowanie do zdawania egzaminów w szkole, ale także na rozwój osobowości i kreatywności dziecka. Jej założycielem jest Mike Wamaya, kenijski tancerz i nauczyciel baletu, który sam jako dziecko zmuszony był porzucić naukę, żeby pracować i móc się utrzymać. W 2017 roku znalazł się wśród 10 finalistów nominowanych do nagrody Global Teacher Prize. Dzieci biorące udział w projekcie prowadzonym przez Mike'a uczą się tańca łączącego w sobie elementy baletu z tradycyjnymi afrykańskimi krokami, europejską muzykę klasyczną z dźwiękami wschodnio-afrykańskich bębnów. Taka forma ma na celu okazanie szacunku dla różnorodności kulturowej, jednocześnie wyrażenie siły i więzi lokalnej społeczności. W 2018 roku dzieci dwa razy wystąpiły dla lokalnej społeczności. W pokazach uczestniczyło 189 dziewczynek oraz 35 chłopców w wieku 5–14 lat. W organizację tych wydarzeń zaangażowani byli również rodzice, którzy pomagali w przygotowaniu miejsca występu i strojów dla młodych tancerzy. Udział w programie bardzo pozytywnie wpłynął na uczestniczące w nim dzieci. Zwiększyło się ich poczucie własnej wartości, stały się też bardziej odpowiedzialne i lepiej zorganizowane, co przekłada się na poprawę wyników w nauce.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wsparła Project Elimu poprzez realizację produkcji przedstawienia baletowego w slumsach Nairobi – Voices of Kibra: „When I am dancing, I am free”. Ufundowała również roczne stypendia edukacyjne dla 120 dzieci biorących udział w przedstawieniu, zapewniła wsparcie finansowe dla dwóch rodzin z Kibery oraz pomogła rozwinąć program zajęć artystycznych oferowanych przez organizację. Dzięki temu Project Elimu zaczął prowadzić zajęcia z tańca współczesnego, stepowania oraz teatru ruchu. Liczba nauczycieli uczących w Project Elimu wzrosła do ośmiu, tym samym umożliwiła uczniom jeszcze efektywniejszy rozwój. Fundacja wsparła również działania Project Elimu skierowane do społeczności Masajów, zapewniając stypendia edukacyjne dla trójki dzieci, które mogły dzięki nim dołączyć do Project Elimu i stać się wzorami dla innych masajskich dzieci, zachęcając je do kontynuowania edukacji.

Wolność wyrażania siebie – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Autoekspresja jest wizytówką młodego człowieka. Obserwując to, jak się ubiera, co robi, jaki ma kolor włosów, jakiej muzyki lubi słuchać, można się wiele dowiedzieć o tym, co się dzieje w jego wnętrzu. Dzieci szukają swojej tożsamości. Eksperymentują, chcąc przypodobać się grupie, starają się być podobne do swoich liderów, czasem wybierają styl outsidera, oryginała trzymającego się z boku, a czasami szarej, niewidocznej myszki, na zasadzie popatrz na mnie, a pokażę ci, kim jestem. Pokwitanie charakteryzuje się tym, że zmienia się sposób działania – od zachowań impulsywnych do coraz większej kontroli nad własnymi emocjami i popędami. Nim dojdzie do pełnego panowania, bunt jest informacją, że proces szukania samego siebie jest aktywny. Młodzież buntuje się i eksperymentuje na wiele różnych sposobów. Czasem destrukcja, a czasem kreowanie nowej, twórczej rzeczywistości. Taka próba wdrażania własnych rozwiązań i pomysłów na życie. Kreuje się poprzez te działania tożsamość. Młody człowiek odpowiada sobie na pytanie, kim jest i jaki jest w sferze osobistej, społecznej i kulturowo-historycznej. W ten sposób odkrywając własną tożsamość, pragnie zdefiniować siebie jako niepowtarzalną jednostkę, uczestnika życia społecznego i przedstawiciela określonej kultury. Młodzi najpierw eksperymentują, a potem zadają pytania. Dochodzą do tego, co im odpowiada, a co nie, rozmyślając po fakcie o swoich poczynaniach, ale to wpisane jest w naukę osobistej wolności poprzez odczucie na własnej skórze konsekwencji swoich działań. Stwarza to możliwość podjęcia świadomej decyzji, co chce się wybrać dla siebie w przyszłości.

Autoekspresja to też zainteresowania i pasje. W tym wieku warto wspierać młodych ludzi w poszukiwaniu przestrzeni, w której mogą się spełniać. Dzięki rzeczom, które dzieci dobrze robią, zwiększa się ich dobre mniemanie o sobie. Realne osiągnięcia to nieocenione źródło poczucia własnej mocy. Entuzjazm i twórczość są niezbędne do dobrej samooceny, zdrowia, odpoczynku oraz prawidłowego rozwoju mózgu. Tu wkracza neurobiologia. To właśnie endorfiny, hormony szczęścia pojawiają się, gdy młody człowiek znajdzie dla siebie przestrzeń, w której poczuje się wolny, twórczy i spełniony. Entuzjazm to naturalna odżywka dla mózgu. Przyjemne czynności uruchamiają w śródmózgowiu tę grupę komórek nerwowych, które wydzielają substancje, takie jak m.in. adrenalina, noradrenalina, dopamina. Mają one wpływ na emocje, ale i na proces efektywnego uczenia się oraz zapamiętywania. I to może być zaskoczeniem dla dorosłych, którzy mówią młodym – nie baw się, tylko się ucz. Neuronauka stoi po stronie nastolatków. Każda zdrowa, przyjemna sytuacja, w którą radośnie angażuje się dziecko, przy okazji w mózgu wytwarzając hormony szczęścia, powoduje, że bardziej wydajny staje się później proces przyswajania wiedzy.

Karanie młodego człowieka za złe wyniki w nauce zakazem wyjścia na koszykówkę, rower, zajęcia w klubie tanecznym czy teatralnym jest działaniem przynoszącym skutek przeciwny do zamierzonego celu. Naładuj baterie, abys mógł się uczyć, to tak jak zatankuj benzynę w samochodzie, żebyś mógł pojechać, bo czeka nas długa droga. Tylko pamiętaj – spakuj dziecku mapę, poinformuj o znakach drogowych i pomóż mu, żeby miało w sobie wewnętrzny kompas. Dzięki temu pojedzie bezpiecznie.

Wolność wyrażania siebie

Zagadnienia kluczowe: wolność – możliwość wyrażania siebie w odpowiadający nam sposób, autoekspresja jako indywidualny sposób wplywania na świat

Środki dydaktyczne: film, arkusze papieru dla każdej grupy, karta pracy „Ja i moja autoekspresja”.

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że każdy człowiek ma prawo do autoekspresji.
- **CZUJĘ:** Uczeń rozumie, że autoekspresja jest ważna oraz jakie emocje może wywołać ograniczenie możliwości wyrażenia siebie.
- **POMAGAM:** Uczeń akceptuje różnorodne sposoby wyrażania siebie, nie ocenia innych.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Głosy Kibery” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć *Dlaczego warto poruszyć ten temat* oraz *Wstęp geograficzno-problemowym*, w którym przybliżamy działalność organizacji Project Elimu prowadzącej dla dzieci ze slumsów Kibery zajęcia baletowe, pozwalające wielu z nich na znalezienie sposobu na wyrażenie siebie.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Czy przynależność do grupy nas definiuje?

ROZMOWA, PRACA W GRUPACH

Rozpocznij zajęcia od zwrócenia uwagi na to, jak postrzegamy ludzi. Kiedy przyglądamy się osobom mijanym na ulicy, czasami rzuca nam się w oczy czyjś wygląd, który sprawia, że mamy poczucie, że wiemy coś więcej o tej osobie poza tym, co dostrzegamy. Czasem z kolei to, co ktoś mówi lub robi, daje nam szerszy obraz tej osoby – tego kim jest i co jest dla niej ważne. Poproś uczniów, by przez chwilę rozejrzeli się po klasie i zastanowili się, czy patrząc na swoje koleżanki i swoich kolegów, są w stanie coś więcej wywnioskować na temat tego, co dla nich jest ważne, co lubią, a czego nie.

Zapytaj, czy potrafią wymienić jakieś grupy ludzi, których łączą wspólne przekonania i potrzeby, którzy w określony sposób je wyrażają. Jeśli będą mieli problemy ze wskazaniem, możesz podać przykłady: subkultury (np. hipisi, punkowcy, emo), kibice, ekolodzy, wegetarianie, feministki, artyści, biegacze.

Podziel klasę na 4–5-osobowe zespoły i poproś, by każdy wybrał jedną z wymienionych grup. Niech się zastanowią i zanotują na arkuszach papieru co (treść) i w jaki sposób (forma, np. strój) dana grupa stara się wyrazić i dlaczego.

Następnie niech każda grupa zaprezentuje swoją pracę. Po omówieniu wszystkich przykładów zapytaj o ich refleksje. Czy znalazły się tam formy wyrazu, które im nie odpowiadają? Z jakiego powodu? Zachęć klasę do dyskusji na ten temat. Poproś, by argumentowali swoje odpowiedzi.

Podsumowując, powiedz, że czasem nie odpowiada nam jakiś sposób wyrażania siebie, inny sposób jest nam bliższy, ale każdy ma prawo do wyrażania siebie i swojej opinii w odpowiadającej mu formie. Ważne jest jednak, aby swoim zachowaniem nie krzywdzić innych. Zwróć uwagę, że czyjś wygląd może być deklaracją jakichś wartości ważnych dla danej osoby, ale czasem jest po prostu kwestią wyboru lub jego braku i nie powinien być elementem decydującym o ocenie człowieka.

Możesz zapytać starszych uczniów, czy znają jakieś memy związane z wolnością wypowiedzi, wolnością ekspresji czy wolnością kreacji.

Efekt Domina. Głosy Kibery

| FILM, ROZMOWA

Zapytaj uczniów, czy podczas realizacji zadania coś ich zainspirowało, a może zmieniło ich sposób myślenia o jakiejś sprawie. Powiedz, że wyrażanie siebie nie jest tylko komunikatem o tym, jacy jesteśmy i co jest dla nas ważne, ale często sprawia, że wpływamy również na innych ludzi, zarażając ich naszą pasją i przekonując do naszych wartości.

Zapowiedz uczniom, że obejrzą fragment odcinka „Efekt Domina. Głosy Kibery” nakręconego w Kenii, w którym jest pokazane, jak można podzielić się swoją pasją z innymi.

Zapytaj uczniów o wrażenia po obejrzeniu filmu, co przyciągnęło ich uwagę, jak oceniają działalność Mike'a Wamayamy.

Zapytaj uczniów, jakie znaczenie ma możliwość swobodnego wyrażania siebie w takiej formie, jaka jest nam najbliższa.

Ja i moja autoekspresja

| PRACA INDYWIDUALNA

Poproś uczniów, aby indywidualnie spróbowali odpowiedzieć na poniższe pytania, a odpowiedzi zapisali na kartach pracy „Ja i moja autoekspresja”:

- Kim jestem?
- Co jest dla mnie ważne?
- Jak to wyrażam/realizuję?
- Jak się czuję, gdy nie mogę wyrazić tego, co chcę w takiej formie, jaka jest mi najbliższa?
- Co i jak bym chciała/chciał wyrazić (radość, złość, zadowolenie, satysfakcję)?

Zapytaj uczniów, jakie mają refleksje po tym zadaniu. Czy wykonując je, dowiedzieli się czegoś o sobie, uświadomili sobie coś, z czego nie zdawali sobie wcześniej sprawy.

Zapytaj, czy ktoś chciałby się podzielić swoimi doświadczeniami związanymi z tym, jak wyraża siebie. Dla zachęty możesz opowiedzieć o własnej pasji.

Powiedz, że z różnych względów jest nam trudno wyrazić to, co tak naprawdę myślimy lub czujemy, co jest dla nas ważne. Czasem dzieje się tak, ponieważ obawiamy się reakcji otoczenia lub nie wiemy, w jaki sposób powinniśmy to zrobić.

Podsumuj rozmowę stwierdzeniem, że uświadomienie sobie tego, jak wyrażamy siebie i czy jesteśmy zadowoleni ze sposobu, w jaki to robimy, jest pierwszym krokiem do ewentualnej zmiany

Tworzymy wachlarz wolności – Autoekspresja

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czuję się wolna/ wolny w wyrażaniu siebie? Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła wachlarza na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiejsza lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza.

Wolność, to prawo do wyrażanie siebie na różne sposoby

| PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Zwróć uwagę uczniów na różnorodność źródeł, z których mogą czerpać inspirację, wielość sposobów na podzielenie się z innymi tym, co jest dla nich ważne (**WIEM**).

Powiedz, że wolność objawia się również w tym, że możemy wyrażać siebie na rozmaite sposoby i że ocenianie pasji innych ludzi może ograniczać ich wolność do autoekspresji (**CZUJĘ** i **POMAGAM**).

| DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach realizowaliśmy temat: *Wolność wyrażania siebie*

Propozycje aktywności:

- Nastolatki tworzą swoją tożsamość, uczą się samych siebie, eksperymentują, sprawdzają, doświadczają. Robią to poprzez szukanie własnego stylu ubierania się, wybieranie gatunków muzyki, której słuchają i sposobów spędzania czasu. Rodzice powinni czujnie przyglądać się tym próbom i rozmawiać z dzieckiem o tym, co się z nim dzieje. Jednak nie zadreżać tysiącem pytań jak na przesłuchaniu. Młodzi nie będą mieli wtedy ochoty rozmawiać. Nie doradzać, gdy nie jesteśmy o to poproszeni. Po prostu słuchać, znajdować chociaż chwilę czasu na codzienne rozmowy, żeby nastolatki wiedziały, że jesteśmy ciekawi, co przeżywają, że mogą znaleźć u nas wsparcie i zrozumienie. Tak buduje się więź i dobra relacja, która będzie procentować w przyszłości.
- Nie jest łatwo przyjąć poglądy innych ludzi, szczególnie jeśli są inne niż nasze. Porozmawiaj z dzieckiem, czym jest tolerancja, ekumenizm. Poszukaj przykładów świadczących o tym, że ludzie o różnych poglądach na temat wartości, polityki lub religii znajdują wspólny język.
- Bywa, że młodzi bardzo ekspresyjnie okazują swoje emocje. Czasem rodzicom trudno jest to znieść. Emocje są ważnym sygnałem tego, co dziecko przeżywa. Ich blokowanie powoduje, że narastają, a ich kumulacja, szczególnie tych negatywnych, może prowadzić do samookaleczenia, ucieczki w używki lub wirtualny świat. Rozmowy, słuchanie o tym, co się z dzieckiem dzieje, danie mu czasu na opowiedzenie swoich przeżyć, bez oceniania i dawania rad to szansa dla dziecka na zredukowanie napięcia i znalezienie sposobów poradzenia sobie w trudnych sytuacjach. Bez tego napięcie może narastać.
- Przypomnij sobie pasje, które miałeś/miałaś, gdy byłeś/byłaś w wieku swojego dziecka. Co było dla Ciebie wsparciem w tym okresie ze strony osób dorosłych? Co mogłybyś/mógłbyś zrobić, żeby podobnie wesprzeć swoje dziecko teraz?
- Posłuchaj, co dziecko chce Ci opowiedzieć na temat swoich pasji i tego, co jest dla niego ważne. Poczytaj o tym i przygotuj sobie kilka pytań, żebyś lepiej zrozumiała/zrozumiał o czym, Twoje dziecko mówi. Wspieraj jego pasje i współuczestnicz, jeśli Cię zaprosi.
- Motywuj, pokazuj, że to ważne, aby móc w jakiś sposób wyrażać siebie, swoje poglądy.

Ja i moja autoekspresja

<p>Kim jestem?</p>	
<p>Co jest dla mnie ważne?</p>	
<p>Jak to wyrażam/realizuję?</p>	
<p>Jak się czuję, gdy nie mogę wyrazić tego, co chcę w takiej formie, jaka jest mi najbliższa?</p>	
<p>Co i jak bym chciała/chciał wyrazić (radość, złość, zadowolenie, satysfakcję)?</p>	

SCENARIUSZ 7

NAMIBIA

*Szukanie własnych rozwiązań
jako wyraz korzystania z wolności*

NAMIBIA

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Namibia – wykluczenie komunikacyjne

Nazwa kraju – Namibia – pochodzi od leżącej na jego terenie pustyni Namib, która jest uznawana za najstarszą pustynię na świecie. Jest to jeden z najbogatszych krajów afrykańskich, ale nierówności społeczne, które w nim występują, należą do największych na świecie. Prawie 30% ludności żyje w skrajnej biedzie uniemożliwiającej normalne funkcjonowanie.

Gęstość zaludnienia w Namibii jest zaś jedną z najniższych na świecie i wynosi 3 osoby na km², dla porównania w naszym kraju to 123 osoby na km². Nieliczne skupiska ludzkie dzielą ogromne odległości. Wielu ludzi nie stać na żaden środek transportu, przez co mają problemy z dotarciem do pracy czy do odległych szkół i szpitali.

Do zmniejszenia skali tego problemu szczególnie przydatne okazują się być rowery. Badania dotyczące zależności między transportem a rozwojem społecznym pokazały, że rowery są najlepszą, niedrogą technologią, którą można wykorzystać do przemieszczania się na krótkich dystansach. Rowery pozwalają na przewiezienie ciężaru do 4 razy większego, niż dałaby radę przenieść idąca osoba; podróżuje się na nich około 3 razy szybciej niż pieszo. Dodatkową zaletą rowerów jest niski koszt ich utrzymania.

Jeśli zapewni się dostępność części zamiennych i możliwość serwisowania rowerów, mogą one stać się sprawnym narzędziem rozwoju. Dla ubogich społeczności dostęp do rowerów oznacza większą niezależność i większe możliwości społeczne, edukacyjne i ekonomiczne.

Organizacja Bicycle Empowerment Network Namibia – rower jako rozwiązanie wielu problemów

Organizacja pozarządowa Bicycle Empowerment Network Namibia (BEN Namibia) walczy z wykluczeniem komunikacyjnym przez popularyzację rowerów. W tym celu stworzyła sieć kilkudziesięciu sklepów i punktów serwisowych, w których ludzie mogą kupić rower w przystępnej cenie. Pracownicy medyczni oraz osoby najbardziej potrzebujące, zidentyfikowane przez działaczy lokalnych organizacji, otrzymują rowery bezpłatnie. Organizacja koncentruje się na popularyzacji rowerów wśród kobiet i dzieci. Dzieciom rowery mają pomóc w dostaniu się do szkół. Kobiетom natomiast w codziennym życiu – dotarciu do lekarzy, przemieszczaniu się między okolicznymi wioskami po żywność i inne potrzebne produkty. Rower może znacząco polepszyć jakość życia mieszkańców Namibii, bo dla wielu z nich jest jedynym środkiem transportu, na który mogą sobie pozwolić.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wsparła zakup rowerów dla osób potrzebujących ze Swakopmund (rejon Erongo), gdzie znajdują się największe slumsy Namibii oraz z rejonu Zambezi, dzięki czemu mieszkańcy mają możliwość łatwiejszego dotarcia do szkół czy szpitali.

Tworzenie rozwiązań – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Pewnego dnia Thomas Edison, będąc jeszcze dzieckiem, wrócił do domu ze szkoły i wręczył swojej matce kopertę. Powiedział jej: „Mój nauczyciel dał mi to i powiedział, bym wręczył to tylko tobie”. Matka otworzyła kopertę, wyjęła kartkę i przeczytała na głos łamiącym się głosem: „Nasza szkoła jest za mała dla Pani syna i nie ma wystarczająco dobrych nauczycieli, by go uczyć. Proszę, by go pani uczyła sama”. Edison został w domu i uczył się pod okiem matki. Po wielu latach, gdy był już znanym na cały świat wynalazcą, przyjechał do rodzinnego domu po jej śmierci. W czasie porządkowania rzeczy natknął się na tę właśnie kartkę ukrytą głęboko w szufladzie. Jakie było jego zdziwienie, gdy przeczytał: „Pani syn jest opóźniony w rozwoju [chory psychicznie]. Nie wpuszczymy go już więcej do naszej szkoły, bo się do niej nie nadaje”. W swoim pamiętniku tego dnia napisał: „Thomas Alva Edison był dzieckiem opóźnionym w rozwoju, które dzięki bohaterskiej matce zostało geniuszem stulecia”.

Jak nie zabić w dzieciach kreatywności i innowacyjności oceną oraz sztywnymi oczekiwaniami? Psycholożka Carol Dweck w swoich badaniach wyróżniła dwa rodzaje ludzi. Pierwszy to osoby, które uważają, że ich talenty przy odpowiednim nakładzie sił można rozwijać. Jest to podejście rozwojowe, dające perspektywę i wiarę we własne możliwości. Wyzwała chęć działania, eksperymentowania, popełniania błędów i tworzenia czegoś wspólnie z innymi. Drugą grupą stanowią osoby, które uważają, że ich umiejętności są stałe i niezmiennie. Taka postawa nazywa się podejściem zamkniętym. Osoby takie zamykają się w sobie, łatwo zniechęcają, nie chcą współpracować w grupie, bojąc się porównań, nie angażują się w działania na rzecz innych. Badania dowodzą, że ludzie z podejściem rozwojowym osiągają więcej niż ci z podejściem zamkniętym.

Kim są ci szczęściarze, którzy nie zniechęcają się porażką, są otwarci na pomysły, działanie i dążenie do celu? Odpowiedź jest prosta. Są to osoby, dla których wysiłek liczy się bardziej niż rezultat i ocena. Działać, robić i próbować. Porażki nie zniechęcają, tylko dają motywację do dalszej pracy. Lepsi uczniowie nie są zagrożeniem tylko inspiracją. Wyrwałość w dążeniu do długoterminowych celów przyczynia się do ostatecznego sukcesu w znacznie większym stopniu niż sama inteligencja. Doktor Dweck przytacza przykład szkoły w Chicago, w której uczniowie muszą ukończyć pewną liczbę kursów, żeby zaliczyć rok, a jeśli nie zaliczą jakiegoś kursu, otrzymują ocenę „jeszcze nie”. Ocena niedostateczna może uruchomić negatywne myślenie o sobie: „Jestem niczym, nic nie osiągnąłem, poddam się, jestem do niczego, nie umiem. Ocena „jeszcze nie” daje pozytywną informację pełną nadziei, że uczeń jest na drodze do zaliczenia tego przedmiotu w przyszłości – „Już coś umiem, ale jeszcze muszę nad tym popracować”. Pobudza to kreatywności i wzmacnia ciekawość. Pojawia się odwaga, chęć wychodzenia z własnymi pomysłami, wypowiedzenia własnego odrębnego zdania.

Dzieci twórcze mają tendencję do inicjowania niecodziennych działań, nowatorskich rozwiązań, potrafią elastycznie samodzielnie myśleć. Jednak mogą być nadmiernie ruchliwe, wrażliwe, reagować emocjonalnie, a często wręcz nie przestrzegać obowiązujących zasad. Natomiast dzieci, które bez problemu zaliczają „już teraz”, są zdolne, spokojne, pracowite i sumienne, potrafiące zapanować nad impulsywnością. Dzieciom twórczym, żeby nie podcinać skrzydeł, warto pomagać, wzmacniając to, co udaje im się osiągnąć teraz. Na zasadzie metody zielonego ołówka. Podkreślić to, co się udało, a nie zaznaczać na czerwono błędy. Zwracając uwagę na to, co źle zrobione, koncentrujemy się na tym, co się nie udało. Czerwony kolor wywołuje przy tym wiele nieprzyjemnych emocji: poczucie wstydu, niemocy, bycia niedoskonałym, strachu i zniechęcenia. Zielony kolor to nadzieja, że można coś zrobić dobrze, to wyróżnienie tego, co się udało. Dzieci będą chciały powtórzyć to radosne doświadczenie sukcesu i bycia zauważonym, zmotywują się wewnętrznie. Dziecko nie będzie koncentrowało się na niepopelnieniu błędów, lecz na włożeniu wysiłku w powtórzenie sukcesu. To diametralna różnica w strukturze myślowej. Takie wsparcie daje szansę dzieciom twórczym wypracować podejście rozwojowe, o którym pisała dr Dweck. Jeszcze nie teraz, ale już niedługo. Zawsze jest możliwość, żeby osiągnąć cel.

Szukanie własnych rozwiązań jako wyraz korzystania z wolności

Zagadnienia kluczowe: wolność – kreatywność, szukanie własnych rozwiązań; umiejętność wykorzystania dostępnych zasobów do realizacji celu, innowacyjność

Środki dydaktyczne: film, kartki, długopisy, karty pracy: „Jak wymyślić kreatywne rozwiązanie?”, „Jakie widzimy problemy i czy da się je rozwiązać?”, „Przygotowanie do realizacji projektu”, kartki z zadaniem dla grup.

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że może być wiele sposobów rozwiązania danego problemu i że warto szukać własnych rozwiązań.
- **CZUJE:** Uczeń potrafi określić, jak się czuje, gdy ma wpływ na to, w jaki sposób rozwiązuje jakiś problem.
- **POMAGAM:** Uczeń wyraża gotowość do przystąpienia do projektu społecznego i wymyślenia rozwiązań mających na celu pomoc innym.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Pierwszy rower” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczykfoundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć *Dlaczego warto poruszyć ten temat* oraz *Wstęp geograficzno-problemowy*, w którym przedstawiony został sposób wykorzystania rowerów w rozwiązywaniu problemu wykluczenia komunikacyjnego w Namibii.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Jak wymyślić kreatywne rozwiązanie?

PRACA W GRUPACH

Powiedz uczniom, że podczas zajęć będą mieli okazję zmierzyć się z pewnym zadaniem. Każdy będzie mógł poszukać własnego sposobu na jego rozwiązanie. Zwróć uwagę, że mogą poszukiwać różnych sposobów poradzenia sobie z problemem, a następnie wybrać ten, który w ich przekonaniu będzie najlepszy. Mogą sięgać po znane i sprawdzone przez innych rozwiązania, modyfikować je lub traktować jak inspirację, albo zaproponować własny sposób.

Zapisz na tablicy etapy pracy nad rozwiązaniem problemu:

1. Diagnoza problemu
2. Generowanie rozwiązań
3. Wybór rozwiązania
4. Wdrożenie
5. Ewaluacja

Podziel uczniów na 4–5-osobowe grupy i każdej z nich daj do opracowania takie samo zadanie. Poproś, aby przeszli przez wszystkie wymienione etapy i wypracowali własne rozwiązania.

I TREŚĆ ZADANIA

Znajdujecie się w dużym mieście i musicie przetransportować z jednego miejsca do drugiego (około 20 km) wielką, antyczną szafę, która ma dużą wartość, dlatego nie możecie jej uszkodzić. Na dostarczenie szafy macie 3 godziny, dlatego niemożliwe jest, abyście po prostu ją zanieśli (tempo chodu człowieka to ok. 5 km/h). Co więcej, nie możecie wykorzystać do transportu przyczep ani żadnego pojazdu mechanicznego (takiego, który jest napędzany przez silnik), ponieważ klient, któremu dostarczycie szafę uważa te rozwiązania za nieekologiczne, a bardzo mu zależy na ochronie środowiska. Co robicie?

Kiedy grupy opracują swoje rozwiązania, poproś o ich przedstawienie. Zespoły słuchające przekazują informację zwrotną, czy zrealizowano wszystkie założenia zadania:

- nieużywanie pojazdów mechanicznych,
- ekologiczny sposób transportu,
- zabezpieczenie szafy przed zniszczeniem,
- zrealizowanie dostawy w ciągu 3 godzin,
- oryginalność rozwiązania lub zwrócenie uwagi na inne czynniki.

Porozmawiaj z uczniami, co było trudne i co im pomogło w tym zadaniu. Zapytaj, czy każdy z nich miał szansę przedstawienia swojego pomysłu, w jaki sposób dokonali wyboru najlepszego rozwiązania. Czy głosowali nad rozwiązaniem, czy też mieli inny sposób?

Poproś, aby w grupach, w których pracowali, zastanowili się, co może sprzyjać ich kreatywności w szukaniu nowych rozwiązań, a co ich w tym ogranicza. Jakie korzyści widzą w szukaniu własnych rozwiązań. Daj każdej grupie kartę pracy „Jak wymyślić kreatywne rozwiązanie?” i poproś o uzupełnienie.

Poproś chętnych o podzielenie się przemyśleniami, a pozostałych o uzupełnianie ich wypowiedzi. Podsumowując, zwróć uwagę, że każdego dnia mają szansę szukać nowych własnych rozwiązań, np. decydując, jak się zrelaksować, mogą pomyśleć o wybraniu innej, przyjemniejszej drogi ze szkoły do domu. Powiedz, że to właśnie szukanie własnych rozwiązań jest motorem postępu i przedsiębiorczości. Poproś uczniów, by odnieśli się do słów Stanisława Lema: „Gdyby ludzie w jaskiniowej epoce robili tylko to, co wyglądało na możliwe, do dzisiaj siedzieliby w jaskiniach”. Zachęć ich do podania przykładów osób, które właśnie poprzez szukanie nowych rozwiązań wpłynęły na świat.

Efekt Domina. Pierwszy rower

I FILM, ROZMOWA

Powiedz uczniom, że za chwilę zobaczą fragment serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Pierwszy rower”, w którym pokazane zostało rozwiązanie pewnego problemu w Namibii, jednym z afrykańskich państw.

Po filmie zapytaj uczniów, jaki był problem lokalnej społeczności, jak go diagnozowano, jakie sposoby wykorzystano do jego rozwiązania.

Jakie widzimy problemy i czy da się je rozwiązać?

PRACA W GRUPACH, BURZA MÓZGÓW

Powiedz uczniom, że często jest więcej niż jeden sposób rozwiązania problemu. Zdarza się, że pierwotne rozwiązania z różnych względów są zastępowane nowymi, lepszymi lub bardziej dostępnymi.

Możesz to omówić na przykładzie rozwiązań związanych z transportem publicznym w dużych miastach. Miasta podejmują różne działania, aby zapewnić i rozwijać transport publiczny. W części z nich, aby zniwelować smog, gdy poziom zanieczyszczeń jest zbyt duży, komunikacja miejska jest bezpłatna albo wprowadza się coraz nowocześniejsze pojazdy, w tym z napędem elektrycznym. Inną propozycją komunikacyjną dla mieszkańców jest tworzenie wypożyczalni rowerów miejskich, a od pewnego czasu również elektrycznych hulajnóg.

Poproś uczniów, by w grupach, w których pracowali dotychczas, zastanowili się, jaki dostrzegają problem do rozwiązania w swojej lokalnej społeczności (klasie, szkole, osiedlu, mieście). Poproś by najpierw przeanalizowali go odpowiadając na pytania zawarte w karcie pracy „[Jakie widzimy problemy i czy da się je rozwiązać?](#)”.

Następnie poproś, by każda grupa przygotowała się do zaprezentowania swojego pomysłu w taki sposób, aby przekonać innych do jego realizacji. W tym celu powinni wypełnić kartę pracy „[Przygotowanie do realizacji projektu](#)”.

Zachęć ich do zebrania danych, konsultacji z ekspertami (np. dyrektorem szkoły, urzędnikami, służbami miejskimi) lub przeprowadzenia sondy. Poproś, aby członkowie każdej grupy ustalili między sobą podział zadań, tak by na kolejnych zajęciach móc jak najlepiej zaprezentować swój projekt i możliwości jego realizacji. Dodaj, że dzięki temu inni uczniowie będą mogli podzielić się swoimi doświadczeniami, wiedzą i umiejętnościami oraz zaoferować wsparcie dla danego projektu. Powiedz, że każda grupa będzie mogła realizować swój projekt, ale może też pozyskać do niego nie tylko klasę, ale i innych sojuszników.

Tworzymy wachlarz wolności – Własne rozwiązania

Przypomnij uczniom, że podczas dzisiejszych zajęć w każdym ćwiczeniu mieli szukać własnych rozwiązań, mogli też poprzeć rozwiązanie im najbliższe. Poproś, aby zastanowili się, na ile na co dzień czują się wolni w poszukiwaniu własnych rozwiązań. Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła [wachlarza](#) na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiejsza lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza.

Satysfakcja z własnych rozwiązań

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Przypomnij uczniom, jak wiele pomysłów stworzyli na tej lekcji ([WIEM](#)).

Zapytaj, jak się czują po godzinie poświęconej kreatywnemu myśleniu. Jak się czuli, tworząc i prezentując własne rozwiązania danego problemu? Czy czuli, że mają do tego wystarczającą przestrzeń? Czy coś sprawiło, że było to trudne doświadczenie? Jakie czynniki pomagały? ([CZUJĘ](#)).

Zapowiedz, że na następnych zajęciach będziecie opracowywali pomysły, które podsunęli i postaracie się wcielić je w życie ([POMAGAM](#)).

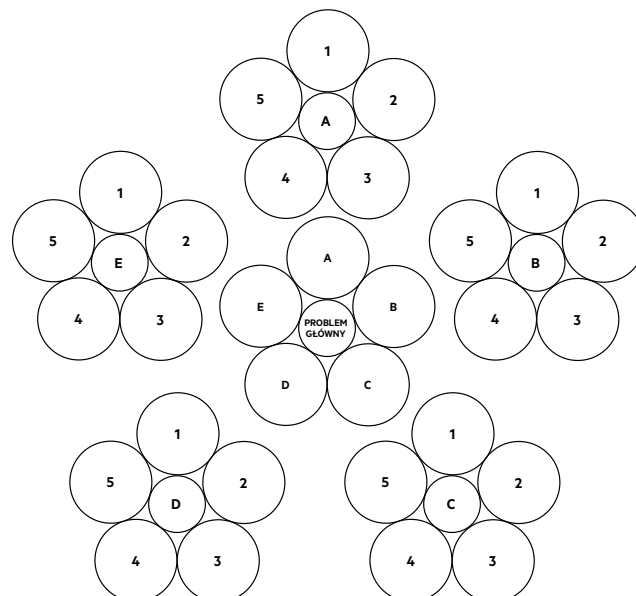
I DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach realizowaliśmy temat:

Szukanie własnych rozwiązań jako wyraz wolności

Propozycje aktywności:

- Postaraj się przez tydzień skoncentrować się na tym, co dziecko robi dobrze i to podkreślaj. Pokaż dziecku, że dostrzegasz jego sukcesy. Nie zatrzymuj się nad rzeczami, które może jeszcze poprawić. Po tym czasie zastanów się, czy i w jaki sposób takie podejście wpłynęło na Wasze relacje. Zachęcamy do utrzymania takiego podejścia i budowania lepszych relacji z dzieckiem.
- Słuchaj uważnie dziecka, kiedy chce się z Tobą podzielić jakimś pomysłem. Poświęć mu czas, wysłuchaj i nie podcinaj skrzydeł negatywnymi komentarzami i uwagami. Od tego, jak będziesz nastawiona/nastawiony do jego pomysłów dzisiaj, zależy jak chętnie będzie szukało rozwiązań później, nawet w dorosłym życiu.
- Pozwalaj na kreatywność, na „głupie zabawy”, to one pozwalają zachować elastyczność myślenia i oryginalność. Spróbujcie, np. znaleźć jak najwięcej zastosowań zwykłych przedmiotów codziennego użytku lub stworzyć historyjkę z powycinanych z gazet zdjęć i słów.
- Razem z dzieckiem wskaż problem dotyczący Waszego codziennego funkcjonowania, który możecie wspólnie rozwiązać. Niech to będzie coś związanego, np. z aranżowaniem przestrzeni w domu, organizowaniem posiłków. Wykorzystaj techniki kreatywnego myślenia. Zwróć uwagę na różnice w Waszych sposobach postrzegania problemu i podkreśl w rozmowie z dzieckiem, że to może pozytywnie wpływać na szukanie rozwiązań. Doceń propozycje dziecka, dopytaj, jak na nie wpadło. Daj dziecku czas i słuchaj uważnie, zadawaj pytania. Postaraj się opowiedzieć o swoich pomysłach, nie narzucając ich dziecku jako właściwych rozwiązań. Upewnij się, że dziecko rozumie i zachęcaj je do zadawania pytań. Wspólnie zdecydujcie, co wybieracie. Jeśli nie uda Wam się zgodzić, możecie wypróbować dwa wybrane rozwiązanie (Twoje i dziecka).
- Możecie wypróbować technikę „Kwiat lotosu”, która jest wariantem mapy myśli, pozwalającym na tworzenie wielu rozwiązań jednego problemu. Metoda ta została opracowana przez Yasuno Matsumurę. Polega na zapisaniu w kole na środku kartki problemu i dopisywaniu możliwych rozwiązań w kołach przylegających do centralnego. Do nowych kół należy dorysować kolejne, zawierające rozwiązania i pomysły podobne do poprzednich, będące ich wynikową. W efekcie pracy powstaje siatka zawierająca różne rozwiązania i spojrzenia na problem. Technika ta pozwala na generowanie nowych pomysłów, w szczególności w przypadku utknięcia w martwym punkcie.

Zadanie dla grup

Znajdujecie się w dużym mieście i musicie przetransportować z jednego miejsca do drugiego (około 20 km) wielką, antyczną szafę, która ma dużą wartość, dlatego nie możecie jej uszkodzić. Na dostarczenie szafy macie 3 godziny, dlatego niemożliwe jest, abyście po prostu ją zanieśli (tempo chodu człowieka to ok. 5 km/h). Co więcej, nie możecie wykorzystać do transportu przyczep ani żadnego pojazdu mechanicznego (takiego, który jest napędzany przez silnik), ponieważ klient, któremu dostarczycie szafę uważa te rozwiązania za nieekologiczne, a bardzo mu zależy na ochronie środowiska. Co robicie?

Założenia zadania:

- nieużywanie pojazdów mechanicznych,
- ekologiczny sposób transportu,
- zabezpieczenie szafy przed zniszczeniem,
- zrealizowanie dostawy w ciągu 3 godzin,
- oryginalność rozwiązania lub zwrócenie uwagi na inne czynniki.

Etapy pracy nad rozwiązaniem problemu:

1. Diagnoza problemu
2. Generowanie rozwiązań
3. Wybór rozwiązania
4. Wdrożenie
5. Ewaluacja

Jak wymyślić kreatywne rozwiązanie?

Co może sprzyjać tworzeniu nowych rozwiązań?	Jakie mogą być z tego korzyści?
Co może ograniczać tworzenie nowych rozwiązań?	Jakie mogą być konsekwencje?

Jakie widzimy problemy i czy da się je rozwiązać?

<p>Jak jest?</p>	
<p>Jak powinno być?</p>	
<p>Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?</p>	
<p>Jak rozwiązać problem?</p>	

Przygotowanie do realizacji projektu

<p>Dlaczego właśnie taki projekt chcemy realizować?</p>	
<p>Co dobrego przyniesie jego realizacja?</p>	
<p>Co i od kogo musimy się dowiedzieć, aby móc zrealizować nasz pomysł?</p>	

SCENARIUSZ 8

PERU

*Sprawczość jako
potwierdzenie wolności*

PERU

WSTĘP GEOGRAFICZNO-PROBLEMOWY

Peru – życie na terenach zalewowych

Peru to państwo położone w zachodniej części Ameryki Południowej nad Oceanem Spokojnym. Na północy kraju znajduje się dżungla. Leży w niej liczące ponad 400 tysięcy mieszkańców Iquitos, które jest największym na świecie miastem, do którego nie prowadzi żadna droga lądowa. Dostać można się tam jedynie samolotem lub łodzią.

Najbardziej niebezpieczną część Iquitos, dzielnica Belén, zalewana jest przez prawie pół roku wodami dorzecza Amazonki. Zjawisko to pociąga za sobą wiele problemów dla lokalnej społeczności, takich jak utonięcia czy choroby związane z zanieczyszczeniem wody, które stanowią ogromne wyzwanie dla mieszkańców. W Belén ludzie żyją w bardzo złych warunkach sanitarnych – z powodu braku kanalizacji odprowadzają nieczystości prosto do rzeki, w której myją się, piorą ubrania, a nawet zmywają naczynia, w których przygotowują posiłki, również używając wody z tej samej rzeki.

Organizacja Instituto de Formación de Adolescentes y Niños Trabajadores – budowanie poczucia sprawczości u dzieci

Instituto de Formación de Adolescentes y Niños Trabajadores (INFANT) to peruwiańska organizacja pozarządowa założona w 1999 roku z myślą o niesieniu pomocy dzieciom. Dąży do zapewnienia im szeroko pojętej edukacji, a także do rozwijania i promowania wszystkich ich praw. Zgodnie z najważniejszymi założeniami INFANT dzieci odgrywają aktywną rolę w kształtowaniu i rozwoju społeczeństwa, dlatego organizacja włącza swoich wychowanków w proces zarządzania i podejmowania decyzji. Jednocześnie inspirowanie ich do uczenia się samodzielnego rozwiązywania problemów i wzajemnego udzielania sobie pomocy, np. dzieci interweniują w sytuacji, kiedy jedno z nich jest bite przez rodziców.

W Iquitos pracownicy INFANT wspierają dzieci w realizacji projektów mających na celu zmianę otaczającej je rzeczywistości. Należy do nich program „Dzieci na ratunek”, polegający m.in. na patrolowaniu przez podopiecznych organizacji miejsc, w których żyją dzieci nieumiejące pływać. Prowadzone są również lekcje pływania dla najmłodszych. Dzięki tym inicjatywom od 2017 do 2019 roku w Belén nie utonęło żadne dziecko, a wcześniej według szacunków organizacji w Iquitos dochodziło do 12 utonięć dzieci rocznie.

Podopieczni INFANT w Iquitos angażują się również w akcje związane z walką z przemocą domową oraz z oczyszczaniem rzeki. Rzeka Itaya przepływająca przez miasto jest bardzo zanieczyszczona – wielu mieszkańców wrzuca do niej odpadki, gdyż w Belén nie ma systemu zbierania śmieci. Dzieci zaczęły podejmować działania na rzecz oczyszczania wody. Z wyłowionych przedmiotów nadających się do powtórnej obróbki podopieczni organizacji robią ozdoby oraz zabawki, które następnie sprzedają podczas targów ekologicznych organizowanych przez INFANT.

Projekt wspierany przez Kulczyk Foundation

Kulczyk Foundation wsparła projekt „Dzieci na ratunek”, pomagając INFANT kontynuować działania związane z ratowaniem życia najmłodszych mieszkańców Belén. Dzięki temu podopieczni organizacji INFANT w najbardziej niebezpiecznej części Iquitos mogą stać na straży tego, by żadne dziecko tam nie utonęło.

Sprawczość – Dlaczego warto poruszyć ten temat?

Słowa Konfucjusza: „Powiedz mi, a zapomnę, pokaż mi, a zapamiętam, pozwól mi zrobić, a zrozumiem” powinny być stałą zasadą kształcenia. System edukacji w dużej mierze jednak opiera się na teorii, uczeniu się z podręczników, zapamiętywaniu. Dla młodzieży ważne jest, żeby mogła poczuć, doświadczyć, sprawdzić na sobie, a dzięki takiej formie nauki wykształcić praktyczne umiejętności społeczne.

Skuteczność takiego podejścia pokazuje historia, która wydarzyła się w ośrodku szkolno-wychowawczym, w którym przebywała wyjątkowo skonfliktowana grupa nastolatków. Opiekunowie próbowali wprowadzić dyscyplinę różnymi sposobami, ale młodzież regularnie łamała zasady. Jeden z wychowawców postanowił zabrać chłopców na wyprawę survivalową na trudną do przejścia trasę wymagającą współpracy, myślenia strategicznego, brania pod uwagę kondycji innych osób. W czasie wyprawy chłopcy najpierw się buntowali, ale w pewnym momencie nie mieli już innego wyjścia, jak zacząć ze sobą rozmawiać, uwzględniać swoje zdanie, żeby pokonać pojawiające się na drodze przeszkody. Najsilniejszy chłopak z grupy, którego ze względu na jego agresję do tej pory wszyscy się bali, okazał się być osobą najbardziej pomocną i stał się liderem. Jego fizyczna siła była nieodzowna do pokonywania przeszkód. Z kolei najmniejszy chłopak z grupy, z którego się do tej pory naśmiewali, został teraz doceniony, bo jego postura i sprawność były atutami w wielu zadaniach. Inni też poczuli swoją sprawczość. Zobaczyli, że każdy ma zasoby, które mogą wykorzystać, żeby zrealizować wspólnie trudne zadanie, każdy czuł się przez to potrzebny. Nikt chłopcom nie musiał nakazywać współpracy. Poczuli swoją moc i wartości zaangażowania w pomoc innym.

Takie doświadczenia, które stają się udziałem młodych ludzi, pozwalają im uzyskać poczucie sprawczości, rozwinąć ich potencjał i mieć realny wpływ na otaczający świat. Kształcić takie społeczne umiejętności jak nauka podejmowania decyzji i myślenia problemowego, czyli obierania celu i szukania najlepszych sposobów, żeby go osiągnąć. Wszelkie zadania oparte na współpracy i realizowaniu różnego rodzaju zadań w grupie, które rozwijają umiejętności komunikowania się, wyrażania własnych potrzeb, a także radzenia sobie ze stresem, dają młodym przestrzeń do ćwiczenia sprawczości. W efekcie wykonywania zadań i współpracy w grupie młodzież kształtuje odporność psychiczną i odwagę podejmowania nowych wyzwań. Co wpływa na budowanie tożsamości i wzmacnia samoocenę. W wieku nastoletnim młodzież nabywa nowe kompetencje, dzięki którym coraz bardziej wychodzi poza obręb domu i funkcjonuje w nowych środowiskach oraz sytuacjach społecznych. Kierunek jej aktywności staje się bardziej społeczny, zwrócony ku światu zewnętrznemu i zagadnieniom społecznym.

Przykładem mogą być wolontariaty, w których młodzi ludzie uczą się, że mogą mieć udział w zmianach społecznych, nawet w mikro skali, np. pomagając w schroniskach dla zwierząt, domach opieki czy przy zbiórkach pieniędzy na cele charytatywne. Daje to poczucie, że ich działanie ma sens i jest potrzebne komuś, kto jest w trudnej sytuacji. Nastolatki próbują wielu nowych rzeczy, energia je rozpira, szybko działają, są kreatywne, mają otwarte umysły i chęć do działania. Mądrze wspierane przez dorosłych utrwalą w sobie empatię, poczucie wpływu i aktywną postawę społeczną. Tożsamość młodego człowieka kształtuje się w społecznych działaniach, w sprawstwie i dążeniu do zostawienia po sobie nawet najmniejszego śladu, bo jak powiedział Antoine de Saint-Exupery: „Aby istnieć, trzeba uczestniczyć”.

Poczucie sprawczości, czyli wolność dzięki zmienianiu świata

Zagadnienia kluczowe: wolność – umiejętność analizowania problemu i szukania rozwiązań, zdolność określenia swoich zasobów i ich znaczenia, sprawczość

Środki dydaktyczne: film, karta pracy „Nasz projekt”.

CELE ZAJĘĆ

- **WIEM:** Uczeń wie, że po przeanalizowaniu problemu, będzie potrafił dzięki swoim zasobom znaleźć rozwiązanie.
- **CZUJĘ:** Uczeń potrafi określić, jak się czuje, pracując w grupie.
- **POMAGAM:** Uczeń wykonuje zadania związane z realizacją projektu.

PRZED ZAJĘCIAMI

Zaaranżuj salę do pracy w grupach. Wydrukuj załączniki i przygotuj projekcję filmu. Zapoznaj się z całym odcinkiem serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Dzieci na ratunek” (sezon 6.) dostępnym na stronie www.kulczyk-foundation.org.pl. Przeczytaj również wprowadzenie do zajęć *Dlaczego warto poruszyć ten temat* oraz *Wstęp geograficzno-problemowy*, w którym został opisany problem dzieci narażonych na utonięcie oraz zarażenie się chorobami wywoływanymi przez kontakt z zanieczyszczoną wodą.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Efekt Domina. Dzieci na ratunek

FILM, ROZMOWA

Powiedz uczniom, że realizowanie dużych projektów społecznych wymaga znacznego nakładu pracy i współdziałania członków grupy. Zapowiedz, że obejrzą za chwilę fragmenty serialu dokumentalnego „Efekt Domina. Dzieci na ratunek”, w którym pokazano, jak rozwiązania zaproponowane przez dzieci znacząco wpłynęły na poziom bezpieczeństwa w jednym z miast Peru.

Po projekcji zapytaj uczniów o wrażenia dotyczące obejrzanego reportażu, co o nim sądzą, czy znajdują w nim podobieństwa do swojej sytuacji. Czy jest on dla nich inspirujący czy demotywuujący?

Porozmawiaj z uczniami o ewentualnych problemach, które mogą pojawić się podczas zrealizowania projektu. Wzmocnij ich w przekonaniu, że ich projekt się powiedzie i zapewnij o swoim wsparciu.

Co udało się ustalić w sprawie Waszego projektu?

I ROZMOWA, PREZENTACJA USTALEŃ

Przypomnij, że na ostatnich zajęciach (Namibia „Szukanie własnych rozwiązań, jako wyraz korzystania z wolności”) opracowywali w grupach wybrany przez siebie problem lokalnej społeczności i po zajęciach mieli skonsultować się osobami, które mogłyby być pomocne w zrealizowaniu ich projektu.

Poproś, aby każda grupa zaprezentowała swój pomysł, argumenty przemawiające za jego realizacją i informacje związane z projektem, które udało im się uzyskać.

Po każdej prezentacji przejdź do omawiania projektu, zachęcając uczniów do zadawania pytań i dyskusji na temat przedstawionego pomysłu. Być może znajdą się osoby, które będą posiadały wiedzę lub umiejętności potrzebne do realizacji, któregoś z nich. Możesz zaproponować, aby podzieliły się wiedzą z innymi lub dołączyły do realizującej dany projekt grupy.

Poproś, aby w trakcie dyskusji, część grupy starała się odpowiadać na pytania zawarte w karcie pracy „Nasz projekt”.

UWAGA: Pamiętaj, że cele powinny być doprecyzowane i realistyczne. Pomóż uczniom w sformułowaniu konkretnych celów, których zrealizowanie będzie można później ocenić. Możesz zaproponować uczniom, aby w tym ćwiczeniu skorzystali z metody SMART.

Zaplanuj czas, tak aby wszystkie grupy miały szansę na przedstawienie i przedyskutowanie swojego projektu. Może to wymagać przedłużenia zajęć o kolejną godzinę.

Po tym jak wszystkie grupy przedstawią swoje projekty, przypomnij je krótko i zapisz na tablicy. Docień pomysły na rozwiązania i pracę włożoną w zdobycie informacji. Zapowiedz, że teraz będą się przygotowywać do realizacji swoich pomysłów.

Poproś każdą grupę, aby przygotowała harmonogram zadań, zawierający wypracowane już przez grupę cele, zadania ze wskazaniem odpowiedzialnych za ich realizację osób, terminy wykonania każdego z zadań.

Jak zaplanować projekt społeczny?

I PRACA Z CAŁĄ KLASĄ, PRACA W GRUPACH

Korzystając z opracowania „Praca z klasą metodą projektu” autorstwa prof. Kingi Kuszak, zamieszczonego w bazie wiedzy na stronie projektów edukacyjnych Kulczyk Foundation, przybliż uczniom etapy prowadzenia projektu i wskaż, które elementy mają już za sobą.

1. Etap planowania projektu.
2. Etap przygotowania uczniów do pracy metodą projektu.
3. Etap realizacji projektu (wyróżnić można w nim kilka następujących po sobie kroków).
4. Etap prezentacji projektu.
5. Etap ewaluacji projektu.

Ustal z uczniami formę i termin realizacji oraz prezentacji projektów. Możesz zaproponować łączenie grup, ustalenie kolejności realizacji projektów tak, aby każdy, kto ma ochotę, mógł zaangażować się w realizację więcej niż jednego projektu.

Tworzymy wachlarz wolności – Sprawczość

Poproś uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: Na ile czują wolność do realizowania własnych planów? Następnie poproś ich o zamalowanie skrzydła wachlarza na odpowiedniej wysokości. Niech pomyślą nad tym, na ile dzisiejsza lekcja zmieniła ich ogólne poczucie wolności, i oznaczą to na odpowiednim skrzydle wachlarza.

Czy wszyscy wiemy, co robić?

I PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Zwróć uwagę uczniów na to, że realizacja stworzonego przez nich projektu zgodnie z harmonogramem wymaga współpracy całej grupy. Stworzony przez nich harmonogram, a także klarowny podział obowiązków mają na celu ułatwienie wspólnego działania (WIEM).

Zapytaj uczniów, czy uważają, że stworzony przez nich harmonogram jest dobry. Dlaczego tak sądzą? Czy uważają, że zadania, które wybrali są dla nich odpowiednie? Czy będą się dobrze czuli, realizując je? A może chcieliby je zmienić? (CZUJĘ).

Zapowiedz, że następne dni/tygodnie/miesiące będą poświęcone realizacji opracowanych przez nich projektów. Zachęć ich do angażowania się w miarę swoich możliwości w pomoc innym grupom (POMAGAM).

| DRODZY RODZICE I OPIEKUNOWIE!

Na dzisiejszych zajęciach realizowaliśmy temat: *Sprawczość jako potwierdzenie wolności*

- Poproś dziecko, żeby Cię nauczyło robić coś, co samo dobrze potrafi. Potraktuj je jak eksperta. Pozwól dziecku poczuć sprawczość i kompetencje.
- Niech każdy w rodzinie napisze na kartce, czego nauczył się od innych członków rodziny – dzieci od rodziców, rodzice od dzieci, dzieci od dziadków, dziadkowie od dzieci. Później wspólnie przeczytajcie co, każdy zanotował i porozmawiajcie o tym, co było dla Was w tym najważniejszego, zaskakującego, cennego.
- Zaplanuj wspólnie z dzieckiem zadania. Stwórzcie listę rzeczy, które chcielibyście razem zorganizować, np. wyjazd, zrobienie czegoś dla lokalnej społeczności. Planując wspólne przedsięwzięcie, odpowiedzcie sobie na pytania, które pomagają skonkretyzować Wasz cel i usprawnić jego wykonanie:
 - Kto jest związany z celem?
 - Co chcę osiągnąć?
 - Gdzie będziemy działać?
 - Kiedy osiągniemy cel?
 - Co możemy robić, żeby osiągnąć nasz cel, a czego nie możemy?
 - Dlaczego chcemy zrealizować ten cel?
 - Jakie korzyści i komu przyniesie realizacja tego celu?
- Ty jesteś wzorem – Twoja postawa wpływa na postawę dziecka. Pokazuj, że w każdej sytuacji warto szukać rozwiązań. Jest to na pewno lepsza strategia niż bierne przyjmowanie tego, co zastane.

Nasz projekt

<p>Czy zaprezentowane w wybranym projekcie cele są jasno sprecyzowane i realne?</p>	
<p>Czy trzeba zmienić jakieś założenia?</p>	
<p>Czy trzeba z czegoś zrezygnować?</p>	
<p>Kto mógłby pomóc w realizacji tego projektu?</p>	